

Kostimografija prema posljednjem dramskom djelu Williama Shakespearea "Oluja"

Lovrić, Anđela

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Textile Technology / Sveučilište u Zagrebu, Tekstilno-tehnološki fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:201:535319>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-13**

Repository / Repozitorij:

[Faculty of Textile Technology University of Zagreb - Digital Repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
TEKSTILNO-TEHNOLOŠKI FAKULTET

DIPLOMSKI RAD
KOSTIMOGRAFIJA PREMA POSLJEDNJEM DRAMSKOM DJELU WILLIAMA
SHAKESPEAREA „OLUJA“

ANĐELA LOVRIĆ

Zagreb, rujan 2023.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
TEKSTILNO-TEHNOLOŠKI FAKULTET

DIPLOMSKI RAD

KOSTIMOGRAFIJA PREMA POSLJEDNJEM DRAMSKOM DJELU WILLIAMA
SHAKESPEAREA „OLUJA“

Mentor: doc. Art. Marin Sovar

Autorica: Anđela Lovrić

Komentorica: doc. dr. art. Ivana Bakal

Matični broj: 0117226180 (11610/k)

Zagreb, rujan 2023.

UNIVERSITY OF ZAGREB
FACULTY OF TEXTILE TECHNOLOGY
DEPARTMENT OF FASHION AND TEXTILE DESIGN
COSTUME DESIGN

MASTER'S THESIS
COSTUME DESIGN BY THE LAST DRAMA PIECE WRITTEN BY WILLIAM
SHAKESPEARE „THE TEMPEST“

Mentor: doc. Art. Marin Sovar

Author: Anđela Lovrić

Co-mentor: doc. dr. art. Ivana Bakal

Matični broj: 0117226180 (11610/k)

Zagreb, September 2023.

TEMELJNA DOKUMENTACIJSKA KARTICA:

Kostimografija prema posljednjem dramskom djelu Williama Shakespearea
„Oluja“

Studij za dizajn tekstila i odjeće

Modul: Kostimografija

Andžela Lovrić

Kostimografija prema posljednjem dramskom djelu Williama Shakespearea
„Oluja“

Broj stranica: 61

Broj slika: 54

Broj literaturnih izvora: 10

Članovi povjerenstva:

1. prof. dr. sc. Martinia Ira Glogar

2. doc. art. Marin Sovar

3. doc. dr. art. Ivana Bakal

4. doc. art. Lea Popinjač

IZJAVA O AUTORSTVU DIPLOMSKOG RADA

Ovim potvrđujem da sam osobno napisla diplomski rad pod imenom Kostimografija prema posljednjem dramskom djelu Williama Shakespearea „Oluja“ te da sam njegova autorica.

Svi djelovi rada, podaci, ili ideje koje su u radu citirane ili se temelje na drugim izvorima (mrežni izvori, udžbenici, knjige, znanstveni, stručni članci i sl.) u radu su jasno označeni kao takvi te su navedeni u popisu literature. Autorica sam svih crteža.

Anđela Lovrić

A rectangular box containing a handwritten signature in black ink. The signature is written in a cursive style and reads "LovrićA".

SAŽETAK

Ovaj diplomski rad sadržava dva dijela, teorijski i praktični dio. U teorijskom dijelu istražuje se život te književni opus jednog od najznačajnijih engleskih dramatičara, pjesnika i glumca u povijesti, Williama Shakespearea. Pridavajući posebnu pažnju njegovom posljednjem dramskom djelu „Oluja“ kroz detaljnu analizu teksta te karakterizaciju likova koja je od velike važnosti za osmišljavanje kostima će biti realiziran jedan od prijedloga kostima. U praktičnom dijelu rada nalaze se prijedlozi crteža kostima za likove i proces izrade odabranog kostima inspiriran fiber artom, needling i embroidery tehnikama.

KLJUČNE RIJEČI: Oluja, William Shakespeare, kostimografija, karakterizacija likova, drama, kostim

ABSTRACT

This graduate paper consists of two parts, theoretical and a practical part. The theoretical part explores the life and literary work from one of the most significant english playwright, poet and actor, William Shakespeare. Paying special attention to his last written play „The Tempest“ through detailed text analysis and characterization which is of big significance for costume development one of the costume suggestions will be realized. In the practical part of the paper, there are suggestions of costumes drawings for the characters and the process of making the chosen costume inspired by fiber art, needling and embroidery techniques.

KEY WORDS: The Tempest, William Shakespeare, costume design, characterisation, play, costume

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. WILLIAM SHAKESPEARE	2
3. OLUJA	5
3.1. Kratki sadržaj	7
3.2. Analiza drame	16
3.3. Prethodna uprizorenja	19
4. KOSTIMOGRAFSKA ANALIZA	28
4.1. Analiza likova	28
4.2. Kostimografska mapa	30
5. PRAKTIČNI DIO RADA	40
5.1. Inspiracija	40
5.2. Odabir materijala	43
5.3. Proces izrade odabranog kostima	44
6. ZAKLJUČAK	56
7. POPIS LITERATURE	57
8. POPIS LIKOVNIH PRILOGA I FOTOGRAFIJA	58

1. UVOD

Ovaj radi bavi se istraživanjem, koncipiranjem i izradom kostimografske mape prema dramskom tekstu najvećeg pisca i najizvođenijeg autora. „Oluja“ ili „The Tempest“ (engl.) smatra se jednom od posljednjih drama napisanih u razdoblju od 1610. – 1611. godine engleskog književnika, kazališnog glumca i redatelja – Williama Shakespearea. Radnja koja se u prvotno odvijala na brodu, usljed velike oluje i brodoloma, prebacuje se na osamljeni i zabačeni otok gdje se odigrava ostatak priče. Stanovnici otoka su čarobnjak Prospero, njegova kćer Miranda te njegove dvije sluge, čudovišni Caliban i plemeniti duh Arijel. Drama „Oluja“, premda kratka i jednostavna za čitanje, vrlo je promišljeno napisana i istražuje različite teme poput izdaje, magije, osvete i obitelji. Iako je prozvana kao prva od Shakespeareovih komedija, ona se bavi ujedno i komičnom i tragičnom tematikom.

2. WILLIAM SHAKESPEARE

William Shakespeare (Shake-speare, *koji tresе kopljem*¹) najpoznatiji je svjetski dramatičar. O njegovom životu ne zna se mnogo. Mate Maras piše „Ali kad se skupe svi dostupni podaci koji dolaze iz matičnih knjiga, općinskih i trgovačkih arhiva, sudskih zapisa, oporuka, ženidbenih potvrda i nadgrobnoг natpisa, te ako se tomu pridodaju anegdote i bilješke njegovih suvremenika, vidimo da se može načiniti tek okosnica njegova života koja potvrđuje da je doista bio priznat pjesnik, glumac i dramatičar.“² To da je rođen u Stratfordu na rijeci Avon, a kršten 26. travnja 1564. godine jedna je od rijetkih faktualnih informacija koje imamo, potvrđene crkvenim zapisom. Mate Maras također piše da se o njegovom djetinjstvu ne zna gotovo ništa, ali da postoje opravdani razlozi vjerovati da je pohađao gimnaziju u rodnome mjestu. U matičnim knjigama zapisano je da se 1582. godine oženio Annom Hathaway, djevojkom osam godina starijom od njega koja je bila trudna na vjenčanju te s njom imao troje djece, Susannu i blizance Hamneta i Judith. Spekulira se da William odlazi u London nekada između 1585. – 1592. godine, u potrazi za boljim životom nakon nesretnog braka i financijskih poteškoća koje su zadesile njegovu obitelj i priključuje se glumačkoj družini kao glumac i dramski tekstopisac.³

Dokaz da je Shakespeare bio dobro poznat u londonskom kazališnom društvu do 1592. godine nam daje tiskani letak Roberta Greena koji ga tim putem, javno napada kao dramskog pisca i oslovljava pogrđnim imenom. No bez obzira na to, već 1593. godine izlazi njegova prva tiskana poema „Venera i Adonis“, a nedugo nakon nje i „Lukrecija“. 1594. godine već je upamćen kao glumac i pisac kazališnih komada u Lord Chamberlain's Men družini. Zajedno s njima je zakupio zemlju za kazalište Globe te postao njegovim suvlasnikom. Vjeruje se da je kao glumac igrao razne uloge kao što su uloga starca, duha u „Hamletu“ i slugu u „Kako vam drago“. Spekulira se da je prije početka kazališne karijere, mijenjao razna zanimanja jer se iz njegovih drama jasno vidi dobro vladanje žargonom i pojedinostima istih. Nedugo nakon rasta uspjeha i slave u Londonu Shakespeareu se događa tragedija, umire mu sin Hamnet 1596. godine. Tada se, vjeruje se, vratio u Stratford i proveo nekoliko godina uz ženu i kćeri te potom kupio

¹ Hergešić, Ivo, „Shakespeare, Moliere, Goethe“, Znanje, Zagreb, 1978., str. 20

² Maras, Mate, Predgovor „Sabranim djelima Williama Shakespearea“, knj. 1 (*Historije*), str. 5-16.

³ Hacht, Burnstein, „Shakespeare for students: Critical Interpretations of Shakespeare's Plays and Poetry“, 2nd. ed., vol. 1, str.18

raskošnu kuću New place gdje će provesti posljednje godine života. Nakon obiteljske tragedije u

Slika 1. Shakespeare's Globe, skica kazališta (cca.1638)

Londonu je živio tijekom kazališne sezone, ali je bio aktivan i u Stratfordu, posebice kao ulagatelj u trgovinu žitom i zemljištem za što postoje legitimni dokumenti.

Shakespeareovo se zdravlje progresivno pogoršavalo, a o tome nam svjedoči njegova oporuka koju je, pretpostavlja se, sastavio u siječnju 1616. godine. Datum, kao i točan razlog njegove smrti nije nam poznat. Jedino što možemo uzeti kao uzrok, navodi Mate Maras, je lokalna tradicija, podatak u zapisu Johna Warda koji kaže da je 1662. Shakespeare umro u travnju zbog prehlade. Pokopan je 26. travnja, nakon točno pedesetdvije godine života, u crkvi Svetog Trojstva. Izravna loza Shakespearea nažalost je ubrzo nestala, a nastavila se samo preko njegove sestre Joan Hart te njenog sina Thomasa.

Shakespeare je pisao, bavio se književnošću i kazalištem samo dvadeset godina stoga se može reći kako mu je književni život bolji događajima nakon smrti. Tijekom života tiskano je četrnaest njegovih drama, iako naravno postoji mogućnost da nisu sve njegove. „Rikard III, Tit Andronik, Zaludni trud ljubavi, Romeo i Julija, San Ivanjske noći, Rikard II, Mletački trgovac, dva dijela Henrika IV, Mnogo vike ni za što, Troilo i Kresida, Hamlet, Kralj Lear i Periklo.“⁴ Navedene drame, zajedno s preostalim, čine skup od trideset i osam drama koje su Williamu omogućile ulogu najvažnijeg i najpoznatijeg svjetskog pisca. Osim drama Shakespeare je napisao i dvije pjesme, već ranije spomenute, „Venera i Adonis“ te „Lukrecija“, zbirku od 20 pjesama „Zaneseni hodočasnik“ (on ih je napisao pet), zatim „Ljubavnu jadikovku“, ljubavnu

⁴ Hergešić, Ivo, „Shakespeare, Moliere, Goethe“, Znanje, Zagreb, 1978., str. 20

pripovjetku „Feniiks i grlica“ kao i sonete za koje Vesna Zdenik kaže da se smatraju najljepšom ljubavnom poezijom.⁵

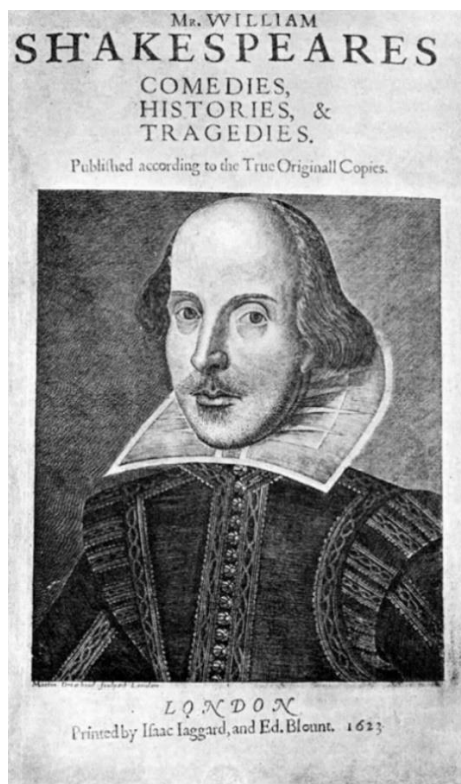
Vrijeme u kojem je Shakespeare živio bilo je kada su ideje i društvene strukture postavljene u srednjem vijeku još uvijek snažno formirale ljudske misli i njihovo ponašanje. Kraljica Elizabeta I. bila je Božiji poslanik na zemlji. Autoritet Rima bio je uzdrman, širila su se nova, „moderna“ politička uvjerenja, pa je za to vrijeme karakteristično ispreplitanje novih i starih ideja. U „Hamletu“, najznačajnijem dramskom djelu svjetske književnosti, jasno se prepoznaje globalni nemir i prijezir - „Nešto je trulo u državi Danskoj“.⁶

U svojim je dramama Shakespeare stvorio nezaboravne likove; pozitivne, negativne, tragične, duhovite, nevine, mračne, vedre i bajkovite te je kroz njih prikazao bezbroj ljudskih osobnosti. Shakespeareova djela su prevedena na gotovo sve svjetske jezike, a jednim od najuspješnijih prijevoda smatra se onaj A.W. Schlegela i L.Tiecka 1833. godine. Najstarijim hrvatskim prijevodom smatra se onaj bistričkog župnika, Ivana Krizmanića 1836. godine, govor kraljice Mab iz drame „Romeo i Julija“, na kajkavsko narječje.⁷

⁵ Zdenik, Vesna, „Shakespeare i Matica hrvatska“, „Kolo“, br. 3, Matica hrvatska, 2009.

⁶ Zdenik, Vesna, „Shakespeare i Matica hrvatska“, „Kolo“, br. 3, Matica hrvatska, 2009.

⁷ Franić Tomić, Viktorija, „Romeo i Julija u Iliriji“, „Vijenac“, br. 468., Matica hrvatska, 2012.

Slika 2. Willam Shakespeare

3. OLUJA

Prvi zapis o izvedbi predstave sugerira da je „Oluja“ prvi put bila izvedena pred Jamesom I. i njegovim dvorom na dan Svih svetih, 1. studenog 1611. godine, u Palači Whitehall, od strane Shakespeareove vlastite glumačke družine, the King's Men. Drugi zapis o izvedbi „Oluje“ je također bio pred Jamesom I. i njegovim dvorom, u veljači 1613. godine, ali uz mnoštvo drugih predstava svečane i slavljeničke prirode, zbog proslave vjenčanja njegove kćeri Elizabeth. Prvo tiskano izdanje dramskog teksta pojavilo se 1623. godine kada je „Oluja“ dobila počasno mjesto u memorijalnoj zbirci Shakespeareovih tekstova. Naime, njegova dva suradnika iz družine the King's Men, John Heminges i Henry Condell, zajedno su objavila zbirku njegovih najboljih dijela. Ako uzmemo u obzir da je to bilo vrijeme prije izuma bilo kakve mehaničke reprodukcije, osim tiskanja pokretnim ručnim slovima, važno je spomeniti i Ralph Cranea,

glavnog pisara glumačke družine koji je uz ovu prepisku zbirke, obavljao i druge administrativne poslove.⁸

„Oluja“ je produkt Shakespeareove imaginacije uz inspiraciju narodnih priča te nekoliko značajnih suvremenih elemenata i događaja. Jedan od takvih događaja, za koji kažu da je bio inspiracija Williamu je onaj iz lipnja 1609. godine, kada je flota od devet brodova s oko petsto kolonista krenula prema Jamestownu u Virgini, namjeravajući se nastaniti u Novi svijet. Oko bermuda, glavni brod, Sea Venture, bio je odvojen od ostatka flote u oluji. Svi ostali brodovi su stigli u mjesto odredišta osim glavnog broda. Posada i putnici Venturea, uključujući admirala i budućeg guvernera nove kolonije, smartani su mrtvima. Međutim, gotovo godinu dana kasnije, u svibnju 1610. godine posada izgubljenog broda konačno je stigla do svog odredišta. Njihova pustolovina je nedugo nakon objavljena u Londonu iste godine. Također je sigurno da je Shakespeare, osim toga, pročitao i Montaigneov esej „O kanibalizmu“, u kojem poznati francuski književnik nagađa da „divljaci“ Novog svijeta, unatoč svojim primitivnim načinima, možda imaju značajne ljudske vrline, one koje upravo Europljanima nedostaju. U kasnijem dijelu dvadesetog stoljeća, intimna veza koju „Oluja“ ima s otkrićem i eksploatacijom Novog svijeta posebno je zainteresirala znanstvenike i istraživače koji se bave kolonijalizmom, patrijarhijom i povezanim hijerarhijskim odnosima.⁹

„Oluja“ je za ljude u sedamnaestom stoljeću, prije zatvaranja kazališta 1642. godine od strane puritanaca ili nakon ponovnog otvorenja obnovom monarhije 1661. godine, bila predstava koja je služila kao slavljenički spektakl.

Shakespeareova originalna skupina nije se koristila nikakvom vrstom scenografije na pozornici, bilo je to kazalište na otvorenom, pozornice postavljene u dvorištima gostionica na kojima su se odvijale predstave. Maska je, iako ne za predstave, već za dvorske zabave stekla popularnost pod vladavinom Jamesa I.

Kada je Charles II. ponovno otvorio kazališta obnovom monarhije 1661. godine, postavio je Sir Williama Davenanta na čelo glumačke družine pod nazivom The Duke's Men i dao mu prava na niz dramskih izvedbi, uključujući devet Shakespeareovih, od kojih je jedna bila „Oluja“. Oluja, duhovi, ukazanja, magija, čudovište i začarani otok, sve se podvrglo raskoši i izobilju, Davenant se prisjetio trenutaka kad je radio maske za kralja Charlesa I., nastojeći da

⁸ Hacht, Burnstein, „Shakespeare for students: Critical Interpretations of Shakespeare’s Plays and Poetry“, 2nd. ed., vol. 3, str. 863

⁹ Hacht, Burnstein, „Shakespeare for students: Critical Interpretations of Shakespeare’s Plays and Poetry“, 2nd. ed., vol. 3, str. 864

pripitomi i prilagodi maske, ukomponira eleganciju i sofisticiranost u predstave koje su bile smatrane grubim i primitivnim. Pored toga Davenant je uveo scenografiju i impresivne scenske predmete te mnogo novih uglazbljenih pjesama. Predstava je već sada bila vrlo različita od one Shakespeareove. Međutim osim maski, znakovita promjena koja je igrala veliku ulogu u scenografskom dizajnu bile su velike ploče oslikanih krajolika, zvane stanovi (engl. flats). Posljedično tome, stanovi su pomagali oblikovanju kazališta i gradili su se sve do sredine dvadesetog stoljeća.¹⁰

Kako je „Oluja“ bila posljednja drama koju je Shakespeare napisao samostalno, njegova originalna ideja sljedila se samo pet godina nakon njegove smrti 1616. godine. Predstava o čarobnjaku, koji se odriče svoje magije i moći, često se uspoređuje s umjetnikom koji se odvaja od svoje umjetnosti i povlači se u život „*Gdje grob će bit mi svaka treća miso*“.¹¹ Zbog toga „Oluja“ se počela smatrati Shakespeareovom zahvalom za sudjelovanje u književnosti.

¹⁰ Hacht, Burnstein, „Shakespeare for students: Critical Interpretations of Shakespeare’s Plays and Poetry“, 2nd. ed., vol. 3, str. 864

¹¹ Shakespeare, William, „Oluja“, Zagrebačka stvarnost, Zagreb, 1996., str. 79

3.1. Kratki sadržaj

1. čin, 1. prizor

Brod ulazi u veliku morsku oluju. Unatoč velikim naporima posade da spasi brod i njegove putnike, sve je izgubljeno. Brod se razbija u oluji.

1. čin, 2. prizor

Miranda i njezin otac, Prospero, sjede na obali promatrajući brodolom i oluju, prizor koji Miranda opisuje kao sudar mora i neba. Kaže svom ocu kako se suosjeća i pati zajedno sa svim stvorenjima zarobljenim na tom brodu. Tako je velika njena žalost i tako dobro poznaje vlastitog oca da sluti da bi upravo ova oluja mogla biti njegovih ruku djelo te ga moli ako jest, da smiri valove koje je pustio da udaraju. Vidjevši Mirandin strah i zabrinutost, Prospero je uvjerava kako su svi članovi broda na sigurnom i kako je to učinio samo za njenu dobrobit. Zatim je pita sjeća li se ona ičega iz svog djetinjstva ili kako su počeli živjeti na ovom otoku. Ona mu kaže kako se sjeća svega nekoliko žena koje su je čuvale, zatim joj on priča o prošlosti, prije života na osmljenom otoku.

Prospero je bio Milanski vojvoda koji je više vremena provodio proučavanjem knjiga nego upravljajući kraljevstvom. Tu je odgovornost prepustio svom bratu Antoniu. Pohlepan za moći, ne služeći kao častan poslanik, Antonio se udružio s kraljem Napulja da zauzme Prosperovo mjesto, a on će mu zauzvrat plaćati ceh. Prospero i Miranda bačeni su na siromašan i jadan čamac, te prepušteni sudbini koja ih je zadesila na moru. Gonzalo, poštenu ministar, opskrbio ih je odjećom, hranom i Prosperovim knjigama koje su njemu bile od velike važnosti. Srećom, preživjeli su na pučini te su ih struje odnjele na nenaseljeni otok.

Prospero govori Mirandi da je sreća sada poslala sve njegove neprijatelje k njemu na brodu koji su zajedno pomatrali i ako pažljivo postupi s njima, može im donjeti sreću. U to mu Miranda kaže da se osjeća pospano i zaspri.

Prospero priziva Ariela, duha zraka kome je zapovjedio te ga pita kako je obavio zadatak i jesu li svi na sigurnom. Ariel mu govori kako je sve dobro prošlo i da su svi na sigurnom i odvojeni po grupama. Kaže mu da napuljski kralj misli kako mu se sin, Ferdinand utopio, a Ferdinand misli kako mu je otac poginuo. Kad Prospero kaže Arielu kako ima još posla za njega, Ariel ga podsjeća kako mu je obećao da će ga osloboditi. Prospero odgovara, ljutito, da hoće, ali ne prije

nego je njegov zadatak izvršen u cijelosti. Podsjeća ga u kojem je stanju bio, prije nego je Prospero stigao na otok i oslobodio ga, zarobljen dvanaest godina, u deblu drveta od strane zle vještice Sycoraxe. Prospero mu prijeti ako ga ne bude slušao da će on napraviti isto, izdubiti novo drvo i zarobiti ga na još dvanaest godina. Ariel ga moli za oprost, a Prospero mu obećava slobodu nakon što završi svoj posao.

Nakon Arielovog odlaska, Prospero budi Mirandu i poziva svog drugog slugu, čudovišnog Calibana. On nije duh, već zemaljsko stvorenje, sin zle vještice Sycoraxe. Kada su Prospero i Miranda tek stigli na otok, tretirali su Calibana dobro te ga naučili govoriti njihovim jezikom. On im je zauzvat pokazao tajna mjesta na otoku gdje su mogli doći do hrane, ali Calibanova priroda je gruba i nasilna. Pokušao je silovati Mirandu zbog čega ga je Prospero kaznio i učinio svojim slugom umjesto svojim učenikom, vježbajući na njemu svoje moći. Nakon što Prospero pusti Calibana Ariel se vraća sa Ferdinandom, kraljevim sinom. Iako je Ariel nevidljiv Ferdinandu on može čuti pjesme koje pjeva, a jedna od njih je „laži oca tvog“, oca za kojeg on misli da se utopio. Kad su Miranda i Ferdinand razmjenili poglede odmah su se zaljubili. To je ono što je Prospero i želio. Ne želeći da njihova ljubav izgleda previše lako, on postavlja zamke nebi li Ferdinand pokazao neko drugo lice, optužujući Ferdinanda da se ušuljao na njegov otok da mu ukrade kćer i zauzme njegovo mjesto. Miranda, šokirana bijesom svog oca, govori kako voli Ferdinanda no Prospero to odbija čuti. Nakon što mu se i Ferdinand pokušao usprostaviti, Prospero na njega baca čaroliju te ga čini nemoćnim. On mu zatim govori kako mu nije žao biti zatvorenik sve dok može vidjeti Mirandu. Miranda njemu govori da se ne brine, kaže da joj je otac bolje naravi nego što se čini. Prospero, sretan ovim ishodom, ponovno obećava Arielu slobodu, čim dovrše posao.

2. čin, 1. prizor

Na drugom dijelu otoka, Alonso, kralj Napulja; Sebastian, njegov brat; Antonio, Prosperov brat i uzurpator; Gonzalo, koji je pomogao Prosperu i ostali koji su preživjeli nesreću, lutaju okolo zatečeni čudnim mjestom.

Gonzalo govori kralju da ne očajava zbog svog sina Ferdinanda koji nije među njima. Dok njih dvojica razgovaraju, Antonio i Sebastian im se podsmjehuju, osobito Gonzalovom optimizmu i namjeri da odvрати kraljevu pažnju od žalosti. (Iz njihovih razgovora, čitatelj zaključuje da se svi oni vraćaju kući nakon udaje Alonsove kćeri, Claribel, za kralja Tunisa.) Dok oni pričaju, dolazi Ariel i baca čaroliju, i svi zaspu osim Antonia i Sebastiana. Nakon toga Antonio

nagovara Sebastiana da ubije svog brata, Napuljskog kralja Alonsa, tako da on može zauzeti bratovo mjesto, podsjećajući ga na svoj uspjeh uzurpiranja vlastitog brata Prospera. Nakon što su izvadili mačeve i krenuli počinuti ubojstvo, Ariel budi Gonzala, a zatim i kralja. Dvojica ubojica objašnjavaju kako su čuli opasne zvukove i spremali se obraniti kralja na što im kralj odluči povjerovati.

2. čin, 2. prizor

Caliban je sam, nosi drva za Prospera, psujući ga i opisujući kako ga Prospero muči duhovima, nanoseći mu bol za svaki mali čin prkosa. U tom trenutku vidi kako se približava Trinculo, Alonsova luda, on pretpostavlja kako je to jedan od Prosperovih duhova, poslan da ga kazni. Caliban legne na pod u nadi da ga Trinculo neće vidjeti, ali on ugleda Calibanov lik, uglavnom skriven ispod odjeće koju nosi, u potrazi za zaklonom od oluje koja pristiže. Vidjevši Calibanov neobičan, čudovišni oblik stane razmišljati kako bi mu takvo stvorenje u Engleskoj moglo donjeti pravo bogatstvo. On potom oblači Calibanovu odjeću da bi se zaštitio od oluje koju čuje u daljini.

Ulazi Stephano, kraljev sluga, noseći bocu alkohola i pijan, pjevajući nedolične pjesme. Caliban, u strahu da je i on jedan od Prosperovih duhova koji ga žele kazniti moli za milost Stephana, koji se pita na što je to naišao. Zbog toga što su Caliban i Trinculo ležali zajedno na podu prekriveni odjećom, on misli da je naišao na četveronožno čudovište. Caliban nastavlja vikati od straha, da bi Stephano smirio čudovište, toči malo svog pića u Calibanova usta te počinje razgovarati s njim. Kada skriveni Trinculo prepozna Stephanov glas i zazove ga, ovaj ga izvuče ispod odjeće. Caliban, sad već pijan, smatra da je Stephano bog zato što nosi čarobnu tekućinu u boci. Caliban se zaklinje njemu na službu.

3. čin, 1. prizor

Ispred Prosperove špilje, Ferdinand radi Calibanov posao noseći drva. Miranda ulazi a Prospero je sljedi, prisluškujući, neviđen. Miranda izražava žalost zbog toga što Ferdinand mora raditi i nudi mu svoju pomoć. On ju pita da se predstavi i Miranda mu govori svoje ime, shvativši da je upravo prekršila jednu od očevih zapovijedi. Mladi par izjavljuje ljubav jedno prema drugome, Ferdinand joj govori kako je ona bolja od svih žena za koje je ikada mario, a Miranda kaže kako nikad prije nije vidjela muškarca s drugačijim licem od očevog s kojim bi ga mogla

usporediti, ali da ne bih ni željela drugog, osim njega. Ona ga naziva svojim mužem, a on nju svojom najdražom ljubavnicom. Uzimaju ruke i vežu svoja srca zajedno, ostavljajući oduševljenog Prospera sretnog zbog njihove ljubavi.

3. čin, 2. prizor

Cliban, Stephano i Trinculo su se napili. Caliban se proglašava Stephanovim robom. U ovom stanju počinje svađa, Caliban tvrdi kako mu se Trinculo izruguje. Ariel dolazi, nevidljiv, i doprinosi kaosu dobacivanjem glasova tako da se čini kao da Trinculo doista govori stvari za koje ga Caliban optužuje. Caliban kaže Stephanu da otokom vlada Prospero, tiranin i Čarobnjak, koji ga je prevario i nagovara ga zajedno spale njegove čarobne knjige i ubiju, kako bi on zatim postao kraljem otoka i oženio njegovu kćer Mirandu. Trinculo i Stephan pristaju na Calibanov plan.

3.čin, 3. prizor

Scena se prebacuje na Alonsa, Sebastianu, Antonia, Gonzala i njihovu družinu. Hodajući u transu po otoku Gonzalo tvrdi da je preumoran da ide dalje. Alonso se slaže i dodaje da mu nije bitno što rade kada je izgubio svu nadu da mu je sin Ferdinand živ. Sretni što je kralj u očaju, Antonio i Sebastian smisljaju drugi pokušaj ubojstva kralja te večeri. Prospero i Ariel ulaze neviđeni, Ariel upravlja skupinom duhova koji unose stol prepun hrane i pića za posadu koju je bacio u trans. Prije nego što su uopće počeli jesti i piti, stol nestaje i Ariel se pojavljuje u obliku harpije. Obraćajući se Alonsu, Sebastianu i Antoniju nazivajući ih “*Vi tri ste grešnika*”¹² Govori im kako su bačeni na ovaj otok zbog nepravde koju su nanjeli Prosperu i da će patiti sve dok se ne pokaju iz dubine svojih srca, za zlo koje su učinili. Prospero hvali Ariela za njegov rad i govori mu kako sada ide posjetiti Ferdinanda i Mirandu. Nakon izlaska iz transa, Alonso priča Gonzalu kako je čuo Prosperovo ime i zločine koje je počinio protiv njega.

Družina nastavlja s putem dalje, Gonzalo govori suputnicima da budu pažljivi, pogotovo jer su očajni, a on je star, spor i umoran.

¹² Shakespeare, William, „Oluja“, Zagrebačka stvarnost, Zagreb, 1996., str. 55

Slika 3. Harpija

4. čin, 1. prizor

Prospero otkriva svoje istinske, radosne osjećaje prema ljubavi Ferdinanda i Mirande. On postavlja vrlo ozbiljan uvjet za njihovu daljnju ljubav. Ferdinand se mora suzdržati od Mirande prije vjenčanja, na što Ferdinand pristaje. Prospero poziva Ariela da predstavi masku, vjenčanu svečanost za mladi par.

Zatim sljedi igra u kojoj se predstavljaju Iris, božica duge, koja je most između neba i zemlje, Ceres, božica poljoprivrednog obilja, Junona, božica neba i nekoliko nimfa, pjevaju, plešu i nude svoje najbolje želje, radost i izobilje za mladi par. Venera i Cupid, kao predstavnici erotskog i čiste ljubavi, trebaju biti odsutni iz svečanosti. Međutim, usred izbora, Prospero se prisjeća Calibanove, Stephanove i Trinculove urote protiv njega i odjednom skida masku. Ferdinand je iznenađen iznenadnom promjenom. Prospero mu govori:

*„ Ko da si nešto zbunjen, sinko moj,
I prestravljen! Al budi radostan,
Jer svršena je naša svečanost
I kao što sam prije rekao,
Igrači naši svi su bili dusi
I u zrak su se svi rasplinuli,
U laki zrak. A poput zračne grade
Fantoma tih i kule će se jake,
Što strše nebu pod oblake, sjajne
Sve palače i divni hramovi
I velika zemaljska kugla sama*

*I sve što na njoj živi - sve će se
To raspasti - i ko što nestade
Bestjelesne i puste varke te,
Ni traga neće ostaviti. Mi smo
Tek tvar, od koje građeni su snovi,
I snovima je samo obaviti
Naš kratki život. - Ja sam uzbuđen,
Gospodine, pa zato budite
Spram te slaboće moje strpljivi.
Moj stari mozak smućen je - al vi se
Ne zbunjujte zbog moje slabosti,
Već, ako vam je s voljom uđite
U ćeliju i tamo počinite,
A ja ću malo da se prohodam,
Da burno svoje srce umirim.*¹³

Prospero doziva Ariela da se obračuna s Calibanom i njegovom skupinom. Zapovjeda Arielu da ostavi svečanu odjeću. Pijani sučesnici dolaze, mokri i svadljivi, vođeni Arielovom čarobnom glazbom kroz močvaru. Stephano i Trinculo vidjevši svečanu odjeću promjenili su svoj prvotni plan o ubijanju Prospera. Caliban ih upozorava da ignoriraju svečanu odjeću, da su u zabludi i zamci. No pijane sluge su previše opčinjene svjetlucavim odjevnim predmetima, kada odluče posegnuti za njima, Prospero i Ariel puste čopor ljutih pasa na njih.

5. čin, 1. prizor

Prospero se pojavljuje u svojoj svečanoj odjeći i knjigom u ruci, spreman dovršiti posao koji je započeo olujom. Pita Ariela kako kralj i njegovi sljedbenici napreduju. Ariel mu kaže da su zarobljenici, Alonso, Gonzalo i Antonio žalosni, a Stephano i Trinculo rastreseni. Ariel kaže da bi ovo mučenje bilo dovoljno da mu omekša srce da je čovjek. Prospero zatim otkriva svoj motiv, objašnjava Arielu daje doveo svoje neprijatelje k sebi ne zbog osvete, nego radi pomirenja, ako se pokaju za svoje grijehе. Naređuje Arielu da mu dovede kraljevu družinu pred njega da završi započete stvari. Prospero doziva vilenjake koji žive u brdima, u potocima i jezerima i zavjetuje se:

¹³ Shakespeare, William, „Oluja“, Zagrebačka stvarnost, Zagreb, 1996., str. 64

*„Pa kada tako svršim naum svoj
Na ćutilima njihovim, za koja
I jeste čar taj zračni - slomit ću
Svoj štap i više sežanja duboko
Zakopati ga u zemlju, a dublje
No olovo je ikad mjerilo
Utopit svoju knjigu.“¹⁴*

Ariel se vraća iz močvare, predvodeći kraljevu družinu, koja sada stoji zarobljena unutar začaranog kruga. Kralj Alonso, Antonio i Gonzalo vidno su uznemireni, trzajući se na bačene čini. Prospero zapovjeda Arielu da prekine čaroliju te se obraća svakom posebno, prvo se predstavljajući. Prvo se obraća Gonzalu, nazivajući ga časnim i dobrim. Zatim Alonsu, zamjerajući mu na ulozi u krađi prijestolja. Potom se obraća Antoniju, svom vlastitom bratu, osuđujući njegovu ambiciju da njega svrgne sa trona, a zatim i želi da ubije kralj Alonsa, ali mu na kraju oprašta. Prospero zatim šalje Ariela u uvalu gdje brod leži usidren na sigurnom da ga dovede posadi. Gonzalo prvi izgovara molitvu „neka nas nebeska sila izvede iz ove strašne zemlje!“. Prospero ga prekida predstavljajući se kao „*baš onaj vojvoda/ Što iz Milana bješe istjeran.*“¹⁵ Grlu ga i zaželi mu dobrodošlicu na otok. U bunilu, Alonso govori:

*„Da l' ti si to ili nisi, ili je
To opet neka varka čarobna
Što zavarat me hoće ko i prije –
Ja ne znam. Bilo tvoje udara,
Baš ko da si od krvi i od mesa,
I otkada te gledam nestaje
Iz moje duše boli kojom je
Savladala me ludost, bojim se.
Ta to se može - ako istina je –
Tek nekim čudom protumačiti.
Al vojvodine ja se odričem
I molim te, oprosti mi krivicu.“¹⁶*

Alonso tada kaže Prosperu da je unatoč njegovoj velikoj sreći njegova tuga još veća jer je u oluji izgubio sina Ferdinanda. Prospero mu govori kako je on pretrpio sličan gubitak u oluji,

¹⁴ Shakespeare, William, „Oluja“, Zagrebačka stvarnost, Zagreb, 1996., str. 70

¹⁵ Shakespeare, William, „Oluja“, Zagrebačka stvarnost, Zagreb, 1996., str. 72

¹⁶ Shakespeare, William, „Oluja“, Zagrebačka stvarnost, Zagreb, 1996., str. 74

izgubivši kćer. Nakon što ih je sve uvjerio kako je to stvarno on, pokazuje im svoju špilju i unutar nje otkriva Ferdinanda i Mirandu kako igraju partiju šaha. Alonso je zapanjen vizijom vlastitog sina živog, Ferdinand kleči pred ocem, Miranda je fascinirana pogledom izgovara svoju misao:

*„Divota! Kolika su krasna tu Stvorenja!
Kako lijep je ljudski rod!
O divni novi svijete, što u sebi
Imadeš takve ljude!“¹⁷*

Prospero je nježno gleda, budući da je ranije imao iskustva sa ljudskim rodом i kaže: „*Tebi on je Nov.*“ Svi su se roditelji, dva oca, složili oko braka mladog zaljubljenog para. Gonzalo optimistično kaže „*O, radujte se više nego igda*“ i retorički pita: „*Zar su tebe zato/ Iz tvog Milana prognali, da sada/ U Napulju tvoj porod kraljuje?*“¹⁸ . Završava slavljem kako „*Svi sami sebe, kad već nitko nije/ Svoj bio.*“ Ariel dolazi sa brodom i zatim odlazi da dovede ostatak posade, Stephana i Trincula uz Calibana. Prospero preuzima odgovornost za Calibana: „*a to stvorenje mraka/ Za svoje priznajem.*“ Caliban se zaklinje da je bio budala, uzevši Stephana za boga i obećava da će biti „mudar“ i tražiti „milost.“ Zatim Prospero kaže:

*„Sad, gospodaru, zovem Vašu Visost
I pratnju svu u svoju ćeliju
Siromašnu, gdje ovu ćete noć
Počivati, a ja ću - dijelom bar –
Provesti je u takvom pričanju,
Te ne sumnjam, da brzo će nam proći.
Ispričat ću vam povijest svog života
I što li sve doživio sam otkad
Na ovaj otok dođoh. Ujutro ću
Odvesti vas na vašu lađu – pa
U Napulj, gdje se nadam vidjeti
Vjenčanje slavno ovih zaljubljenih,
A onda ću se skloniti u Milan,
Gdje grob će bit mi svaka treća miso.“¹⁹*

¹⁷ Shakespeare, William, „Oluja“, Zagrebačka stvarnost, Zagreb, 1996., str. 75

¹⁸ Shakespeare, William, „Oluja“, Zagrebačka stvarnost, Zagreb, 1996., str. 76

¹⁹ Shakespeare, William, „Oluja“, Zagrebačka stvarnost, Zagreb, 1996., str. 79

Slika 4. 1. čin, 2. prizor, Shakespeare Collection, Special Collections Library, University of Michigan

3.2. Analiza drame

Osveta naspram pomirenja

Gotovo sve tragedije napisane tijekom vladavine kraljice Elizabete i Jamesa I. bile su predstave o osveti. Jedne od najpoznatijih napisao je Shakespeare koji je dramatično ispitivao temu osvete. Sama ideja jasno je vidljiva u detaljnim monolozima i dijalozima u njegovim najsloženijim tragedijama. U „Oluji“ je uzeo situaciju koju su dramaturzi njegova doba navikli predstavljati u tragediji osvete i iskoristio ju je u komediji pomirenja. Prvi čin u „Oluji“ dolazi nakon tragičnog događaja, brat uzurpator, Antonio, svrgava pravednog vladara. Međutim, umjesto da ubije Prospera, Antonio ga ostavlja na milost i nemilost mora. Umjesto da pravi vladar, Prospero, traži osvetu, on oprašta svom bratu, traži pomirenje i postavlja razum iznad strasti.²⁰

Umjetnosti, magija i iluzija

„Oluja“ je predstava o umjetnosti, magiji i iluziji o kojoj ovisi za efekte posljedica. Umjeće magije kojima je Prospero ovladao i Shakespeareova umjetnost kao dramatičara zrcale jedna drugu. Oboje imaju sposobnost učiniti da se nestvarne stvari čine stvarnima i oboje mogu utjecati, svojim sposobnostima, kako će se drugi osjećati. Shakespeareova publika svjesna je dvije vrste magije, bijele (dobre) i crne (zle). Prospero se služi bijelom, dobrom magijom, silom koja potječe iz božanskih izvora i koristi se za kontrolu prirodnih elemenata. Ovaj oblik magije ima sličnosti s prirodnim znanostima, kao proučavanje alkemije (na njoj se zasniva moderna kemija kakvu znamo danas). Drugi oblik magije, crna magija, je paralelno vezana uz *Oluju*. Crnu magiju koristi Calibanova majka, Sycorax, čija sila potječe iz demonske, zle snage.²¹

²⁰ Hacht, Burnstein, „Shakespeare for students: Critical Interpretations of Shakespeare’s Plays and Poetry“, 2nd. ed., vol. 3, str. 872

²¹ Hacht, Burnstein „Shakespeare for students: Critical Interpretations of Shakespeare’s Plays and Poetry“, 2nd. ed., vol. 3, str. 872

Čistoća

Središnja tema „Oluje“ je tema čistoće. Prospero je uporan u tome da Ferdinand i Miranda moraju ostati čisti do svoje bračne noći. On upozorava Ferdinanda:

*„Al djevičanski njezin pupoljak
Ne pogazi mi prije nego budu
Svi običaji sveti izvršeni
I obredi svečani - jer inače
Nebesa neće spustit rosu blagu,
Da brak vam cvate, nego krevet će vam
Obasut mržnja jalova, mrk prijezir
I razdor tako gadnim korovom,
Te i njoj će i tebi omrznuti.
Stog čuvajte se, dok vam Himenova
Ne zasja zublja!“²²*

Jedino pod maskom, Juno oštro pita Iris o Veneri i Cupidu, zaštitnicima erotske ljubavi. Iris je uvjerena da oni neće biti prisutni i neće uzrokovati nevolje Ferdinandu i Mirandi „*Al ja sam čula kako su se kleli*“²³ sve do njihovog vjenčanja. Važnost čistoće za Prospera je njegovo oslanjanje da razum zapovjeda strasti, jednako vrijedi za osvetu i oprost. Smatra da je upravljanje nagonom stvar inteligencije i volje.

Ljudskost naspram brutalnosti

Kada Miranda uzvikne vidjevši kraljevu družinu prvi put, „*O divni novi svijete, što u sebi Imadeš takve ljude*“²⁴ Prospero joj na to odgovara „*Tebi on je Nov.*“²⁵ U svojoj naivnosti, ona zapravo ponavlja sličnu misao koju Hamlet izgovara s više elegantnosti kada kaže Rosencrantzu i Guildensternu, „*Kakav je čovjek posao!*“ Prospero joj ukazuje unatoč tome što je sretna, u njima žive zvjeri, kao one u Calibana. Caliban predstavlja zvijske i brutalne sile koje borave unutar čovjeka, ali i one plemenite, posljednje njegovo obećanje pokazuje upravo na to. Nakon otkrića divljaka i kanibala u Novom Svijetu uzdrmla je općepoznato shvaćanje

²² Shakespeare, William, „Oluja“, Zagrebačka stvarnost, Zagreb, 1996., str. 58

²³ Shakespeare, William, „Oluja“, Zagrebačka stvarnost, Zagreb, 1996., str. 61

²⁴ Shakespeare, William, „Oluja“, Zagrebačka stvarnost, Zagreb, 1996., str. 75

²⁵ Shakespeare, William, „Oluja“, Zagrebačka stvarnost, Zagreb, 1996., str. 75

čovjeka kakvog znamo. U „Oluji“ Shakespeare prati raspon ljudskih mogućnosti od zvijerskog i brutalnog Calibana, čestitog i razumnog Ferdinanda te mističnog Ariela.

Oproštaj

„Oluja“ je posljednja cjelovita predstava koju je Shakespeare napisao. Poslje je surađivao s Johnom Flercherom o Henriku VIII i njegovom plemenitom rodu. Samo pet godina nakon završetka „Oluje“ je umro. Čitatelji uvijek imaju osjećaj kada Prospero odustane od magije, Shakespeare daje naslutiti vlastiti oproštaj od kazališta. Prospero se ne odriče samo svoje magije nego i napušta otok da bi se vratio u svoj rodni grad gdje će smrt uvijek biti u njegovim mislima. Baš poput fiktivnog lika, Shakespeare se povlači u svoj dom u Stratford, napuštajući svoj „otočni“ Londonski život.²⁶

²⁶ Hacht, Burnstein, „Shakespeare for students: Critical Interpretations of Shakespeare’s Plays and Poetry“, 2nd. ed., vol. 3, str. 873

3.3. Prethodna uprizorenja

Nakon istaživanja prethodnih uprizorenja Shakespeareove „Oluje“ ili „The Tempest“ od 1951. do danas, 2023. u našim i stranim kazalištima, jasno je vidljiva promjena u vremenskom razdoblju u koju je smještena radnja, kostimu i raspodjeli rodni uloga. Doduše velika većina uprizorenja je statična s nepromjenjivim scenskim riješenjima. U nastavku sam odlučila prikazati dvije suprotnosti predstve koje dijeli skoro pola stoljeća, točnije 64 godine. Prva odabrana predstava „The Tempest“ izvedena je 1951. godine u Shakespeareovom Memorijalnom Kazalištu, sad zvanom Kraljevsko Memorijalno Kazalište (RMT), u Stradfordu. Predstavu je režirao Michael Benthall, engleski kazališni redatelj, dok ju je Loudon Sainthill, australijski umjentic, scenograf i kostimograf dizajnirao. Kao pripremu za predstavu Loudon je proveo izučavajući scenografiju i scensko umijeće uz Benthalla. Nakon što je izvedena prva izvedba „Oluje“ u svibnju 1951. godine Sainthillu je donjela veliki uspjeh. Njegova reputacija bila je čvrsto uspostavljena, kako od strane kritičara tako i od strane publike.

Slika 5. Loudon Sainthill, Prosperova ćelija, „Oluja“, 1951.

Slika 6. Laudon Sainthill, Drveno stvorenje, „Oluja“, 1951.

Vremenski period kojim je Sainthill bio inspiriran za izradu kostima bila je renesansa, to je posebno vidljivo na fotografijama kralja Alonsa i njegove družine. Zanimljivo je to što je devet mjeseci nakon prve izvedbe režirana adaptacija „Oluje“. Michael Benthall, redatelj prve izvedbe, zajedno sa prethodnim kreativnom timom u cijelosti, uključujući Laudona Sainthilla kao kostimografa i scenografa, režirao i naknadnu. Osim minimalnih odstupanja od kostima i druge postave glumaca, jedna od većih promjena je vidljiva u liku Ariela. Naime u prvoj predstavi 1951. Ariela je glumio Alan Badel, dok je u adaptaciji 1952. Margaret Leighton angažirana da glumi Arielov lik. Čini se da Shakespeareov zračni duh Ariel iz „Oluje“ lebdi negdje između ili izvan muškog i ženskog, bez naklonosti jednom ili drugom. Iako Shakespeare možda nije namjerno napisao Ariela kao lik koji razbija binarnost, rodna fluidnost duha dobro se uklapa u englesku književnost šesnaestog i sedamnaestog stoljeća, i uz ostala Shakespeareova djela. Sve dok Charles II nije ponovno postavljen za kralja 1660. godine, ženama nije bilo dopušteno glumiti u kazališnim predstavama. Iako to nije nužno utjecalo na tipove likova napisanih za pozornicu, često je bilo argumentirano, osobito u predstavama koje se odnose na identitet. Shakespeareov lik Ariel dvosmislen je na više načina, zračni duhovi kao što je on nisu vezani za fizički oblik na način na koji su ljudska bića. Unutar drame Ariel utjelovljuje mnoge osobine kao što su pretvaranje u mitska i prirodna stvorenja, često nevidljiva i izvan fizičkog oblika. Prikazi Ariela u razmaku skoro jedne godine od strane muškarca i žene čini se da odražava i Benthallovo mišljenje da je spol lika podložan interpretaciji.

Slika 7. Alan Badel u ulozi Ariela, „Oluja“, 1951.

Slika 8. Margaret Leighton u ulozi Ariela, „Oluja“, 1952.

Slika 9. Ariel i Prospero, „Oluja“, 1951.

Slika 10. Ariel i Prospero, „Oluja“, 1952.

Slika 11. „Oluja“, 1951.

Slika 12. „Oluja“, 1951.

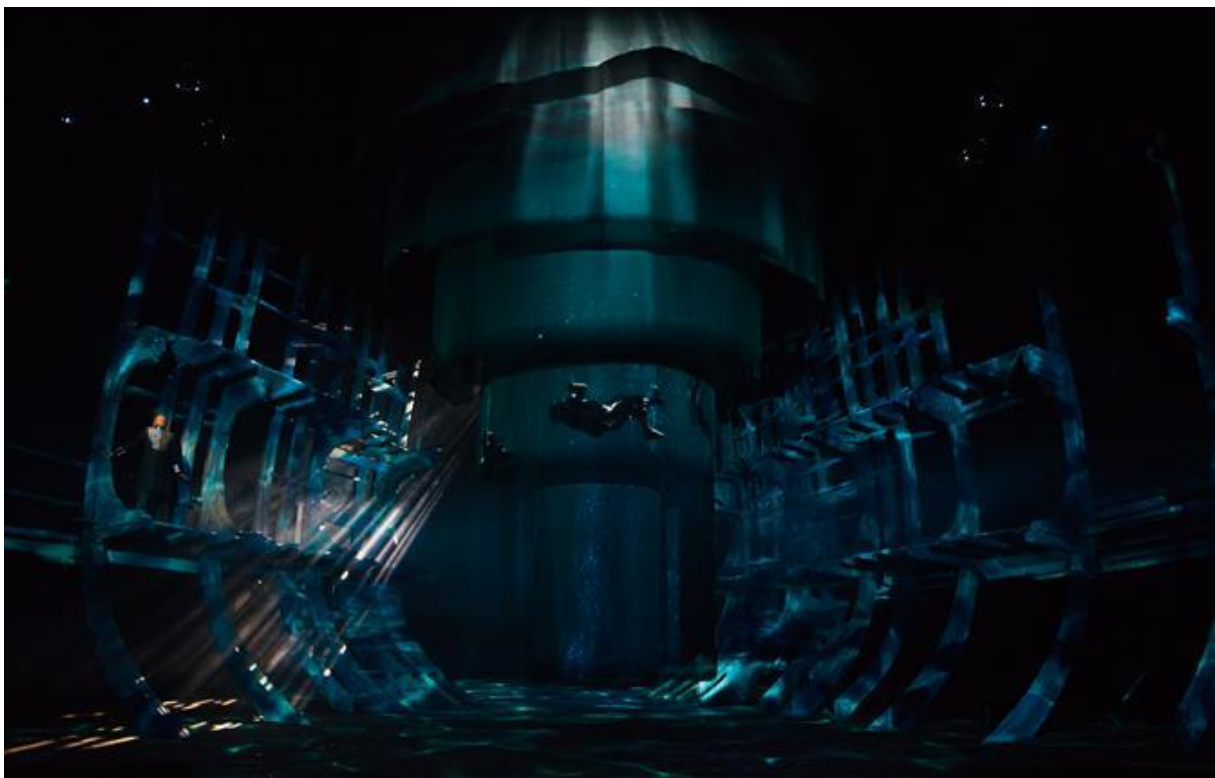

Slika 13. „Oluja“, 1952.

Slika 14. Finalna scena, „Oluja“, 1952.

Druga odabrana predstava *The Tempest* izvedena je 2016. godine u Kraljevsko Memorijalno Kazalište (RMT) u Stradfordu. Predstavu je režirao Gregory Doran, engleski kazališni redatelj, dok je Sandy Smith Wilson dizajnirala kostime za nju. Stvorena je uz suradnju Intela i The Imaginarium Studia u cilju stvaranja jedinstvene produkcije „Oluje“. Sarah Elis, direktorica digitalnog marketinga u Kraljevskom Memorijalnom Kazališu rekla je :“ Zajedno smo uspjeli pomaknuti granice kazališta, sa snimanjem izvedbe uživo i snimanjem pokreta lica u stvarnom vremenu na pozornici po prvi put.“²⁷ Koristeći svu dostupnu tehnologiju predstava daje osjećaj gledanja prema filmskom platnu više nego u kazališnu pozornicu. Scena je statična, smještena u olupinu broda, ali se dinamika podiže vizualnim efektima i podom od dvostrukog pleksiglasa kroz koji prodire svjetlost, podsjećajući na morske i lom svjetlosti u njemu. Arielov lik je i u ovoj predstavi najupečatljiviji, koji se tehnologijom snimanja pokreta lica pojavljuje obliku projekcije po sceni, također i u fizičkom obliku.

Slika 15. „Oluja“, 2016.

²⁷ What makes arts and technology partnerships work? <https://www.rsc.org.uk/about-us/news/archive/what-makes-arts-and-technology-partnerships-work> , (pristupljeno 30.08.2023.)

Slika 16. Ariel, „Oluja“, 2016.

Slika 17. Ariel i Prospero, „Oluja“, 2016.

Slika 18. Kraljeva družina, „Oluja“, 2016.

Slika 19. Prospero, „Oluja“, 2016.

4. Kostimografska analiza

4.1. Analiza likova

Alonso

Kralj Napulja na putu je kući iz Tunisa gdje je bio na vjenčanju svoje kćeri Claribel. On se zajednom s Antoniom urotio protiv Prospera, svrgnuvši ga s vlasti dvanaest godina ranije.

Antonio

Antonio svrgava svog brata, Prospera, i postaje vojvoda Milana dvanaest godina prije početka priče. Po njegovim naputcima Prospero i Miranda ostavljeni su na milost i nemilost mora.

Ariel

Ariel je zračni duh koji je bio zarobljen u stablu od strane zle vještice Sycorax. Kada je Prospero stigao na otok oslobodio ga je tog zatvora iako mu nije dao potpunu slobodu, učinivši njega primarnim izvršiteljem njegove magije. Prospero mu obećaje slobodu nakon izvršetka svih zadataka. Ariel ima moć nevidljivosti, transformiranja u bilo koji potreban oblik ili zvuk koji želi.

Caliban

Caliban je neobično i čudovišno biće, dijelom čovjek, dijelom zvijer. On je sin zle vještice Sycorax i demon. On je Prosperov mučenik i sluga. Iako ga je Prospero pokušao ukrotiti i naučiti jezik, Caliban je ostao grub, pokušao je silovati Mirandu. Prospero ga je držao pod kontrolom mučeći ga svojom magijom i nanoseći mu fizičku bol. Kada je posada broda stigla na otok Caliban se našao u društvu kraljevske družine. Stephano napije Calibana te ga zbog toga Caliban smatra bogom i novim gospodarom, zatim ga nagovara na ubojstvo Prospera da on može postati vladar otoka.

Ferdinand

Ferdinand je princ, sin Alonsa, kralja Napulja. Našao se sam na otoku usljed oluje, odvojen od oca i kraljeve družine. Ferdinand je uvjeren da mu se otac utopio. Kad je vidio Mirandu odmah se zaljubio u nju. Nježan je, pošten i nevin.

Gonzalo

Gonzalo je stari, mudri i umorni savjetnik Antonia. On je bio osoba koja je pomogla Prosperu nakon izdajničkog čina, dajući mu njegove najvažnije knjige. Gonzalo je optimistične prirode i pokušava ustješiti kralja.

Miranda

Miranda je Prosperova dobro obrazovana, nevina kćer. Prije nego što je kraljeva družina došla na otok nikad nije vidjela tuđe lice osim onog očevog i Calibanovog. Kad je ugledala Ferdinanda odmah se zaljubila u njega. Uporna je u ljubavi prema njemu bez obzira na Prosperove kritike prema njemu i unatoč običnoj poslušnosti prema ocu.

Prospero

Dvanaest godina prije početka „Oluje“, Prospero je mio vojvoda Milana. Posvećen više svojim knjigama, umjetnosti i prakticiranju magije nego upravljanju, povjerio je svoje vodstvo svom bratu Antoniu. Antonio ga protjeruje iz grada s kćerkom Mirandom, koja je tad još bila dijete, ostavljajući ga na otvorenom moru samog u čamcu. Struje ih nose prema otoku naseljenim samo duhovima, zlom vješticom i njenim sinom. Moći svoje magije, Prospero pobjeđuje Sycorax zlu vješticu i oslobađa duhove. Na kraju oprašta svima koji su mu naudili.

Sebastian

Sebastian je brat Alonsa, kralja Napulja. On je također na otoku usljed oluje. Antonio ga nagovara da ubije Alonsa te mu preuzme titulu.

Stephan

Stephan je Alonsova sluga. Na otoku je našao sanduk pun vina s broda. Pijan je cijelu izvedbu. Stephan napije Calibana te ga zbog toga on smatra bogom i novim gospodarom, zatim ga nagovara na ubojstvo Prospera da on može postati vladar otoka i oženiti Mirandu.

Trinculo

Trinculo je Alonsova dvorska luda i Stephanoov prijatelj. On sudjeluje u pijanom planu ubojstva Prospera.

4.2. Kostimografska mapa

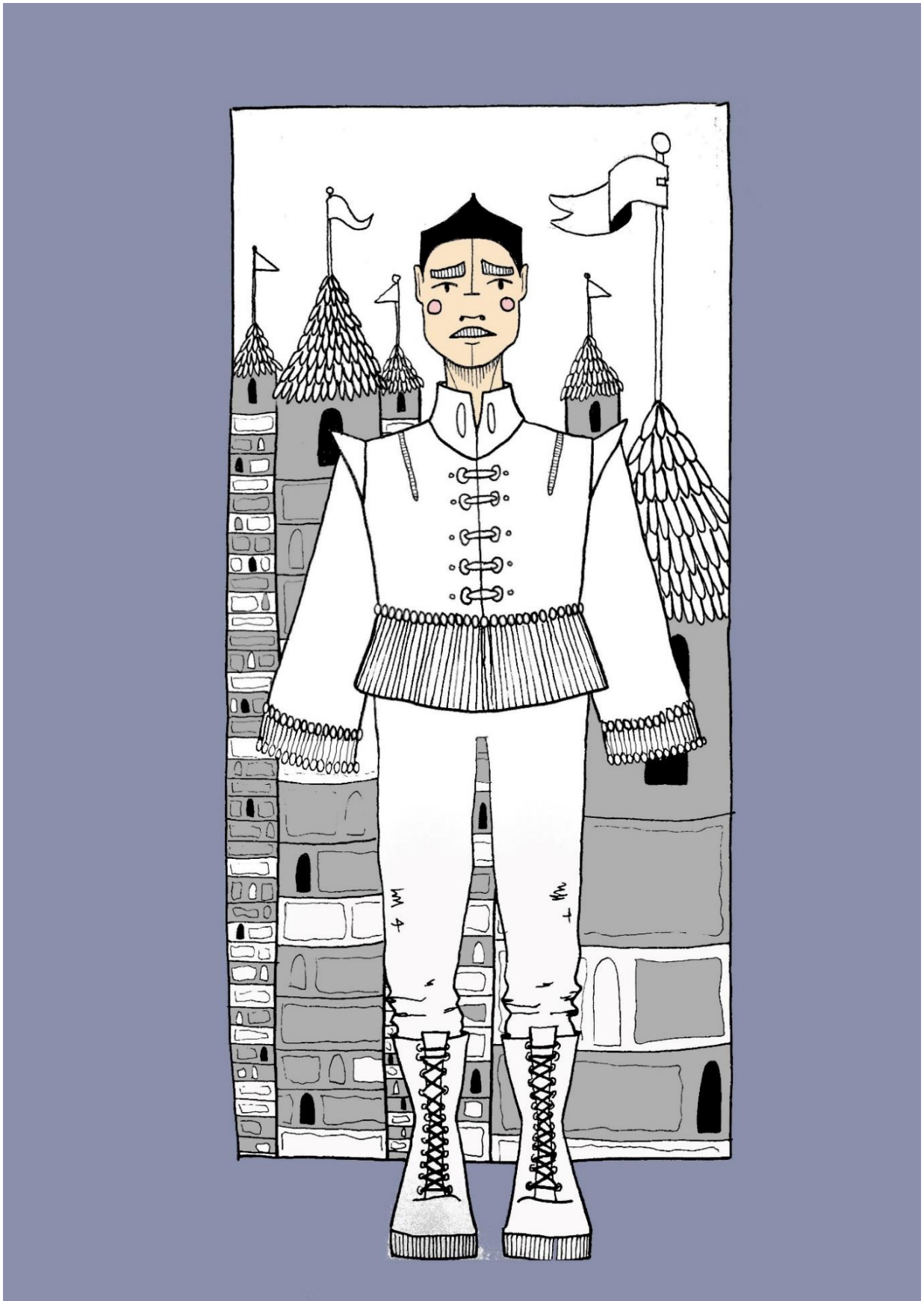
Slika 20. Naslovna strana kostimografske mape

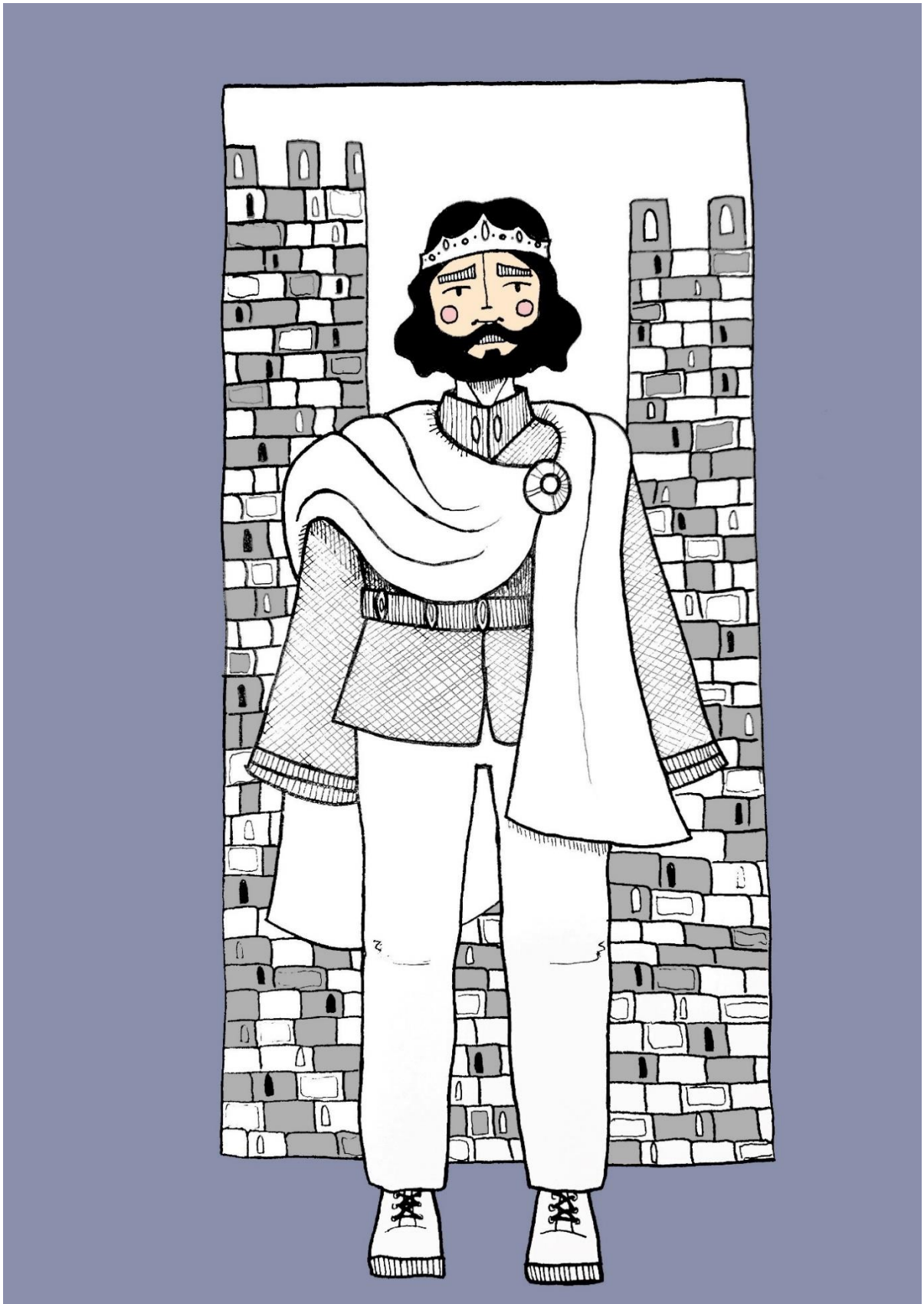
Slika 21. Prijedlog kostima za lik Prospera

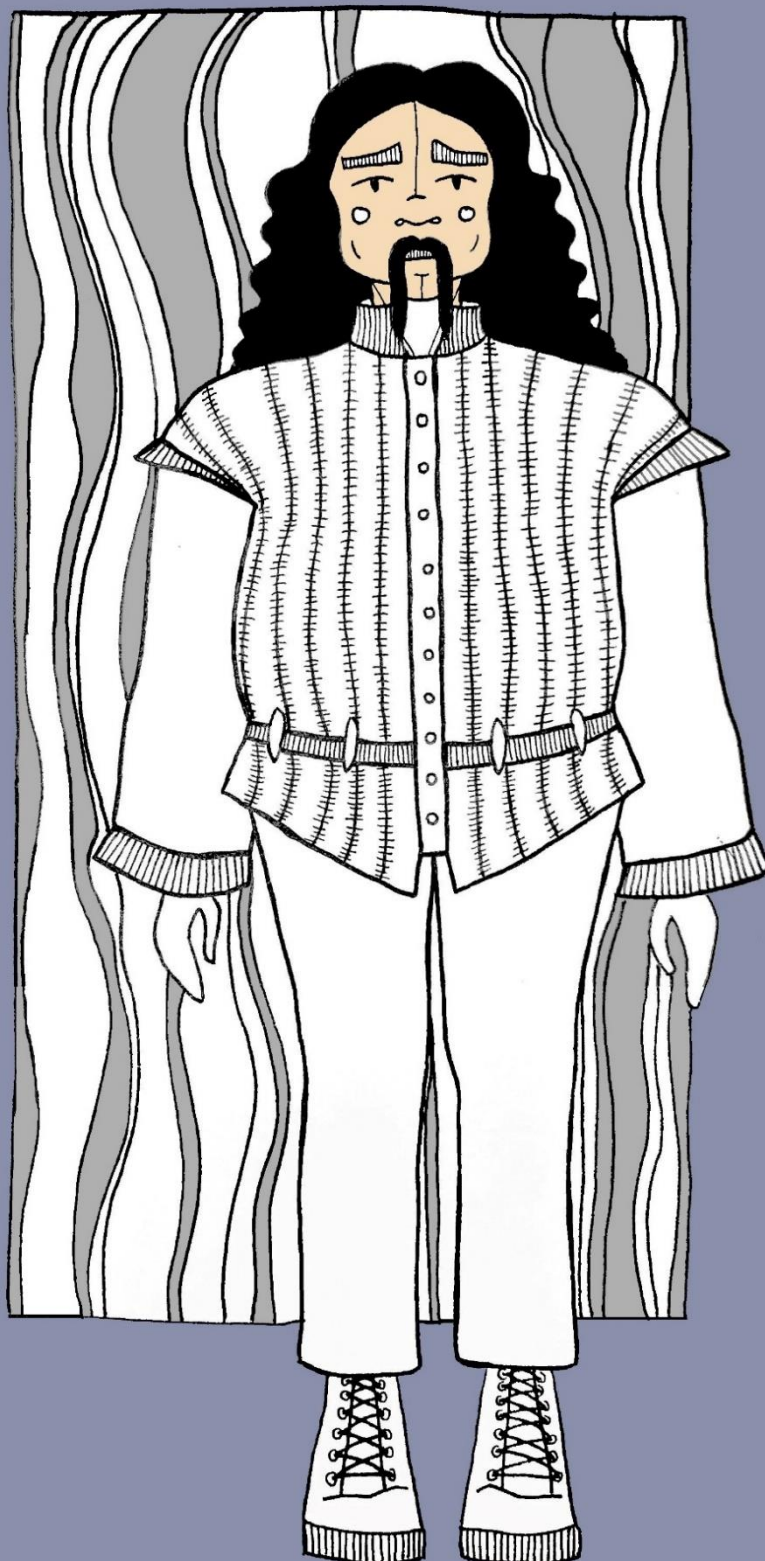
Slika 22. Prijedlog kostima za lik Mirande

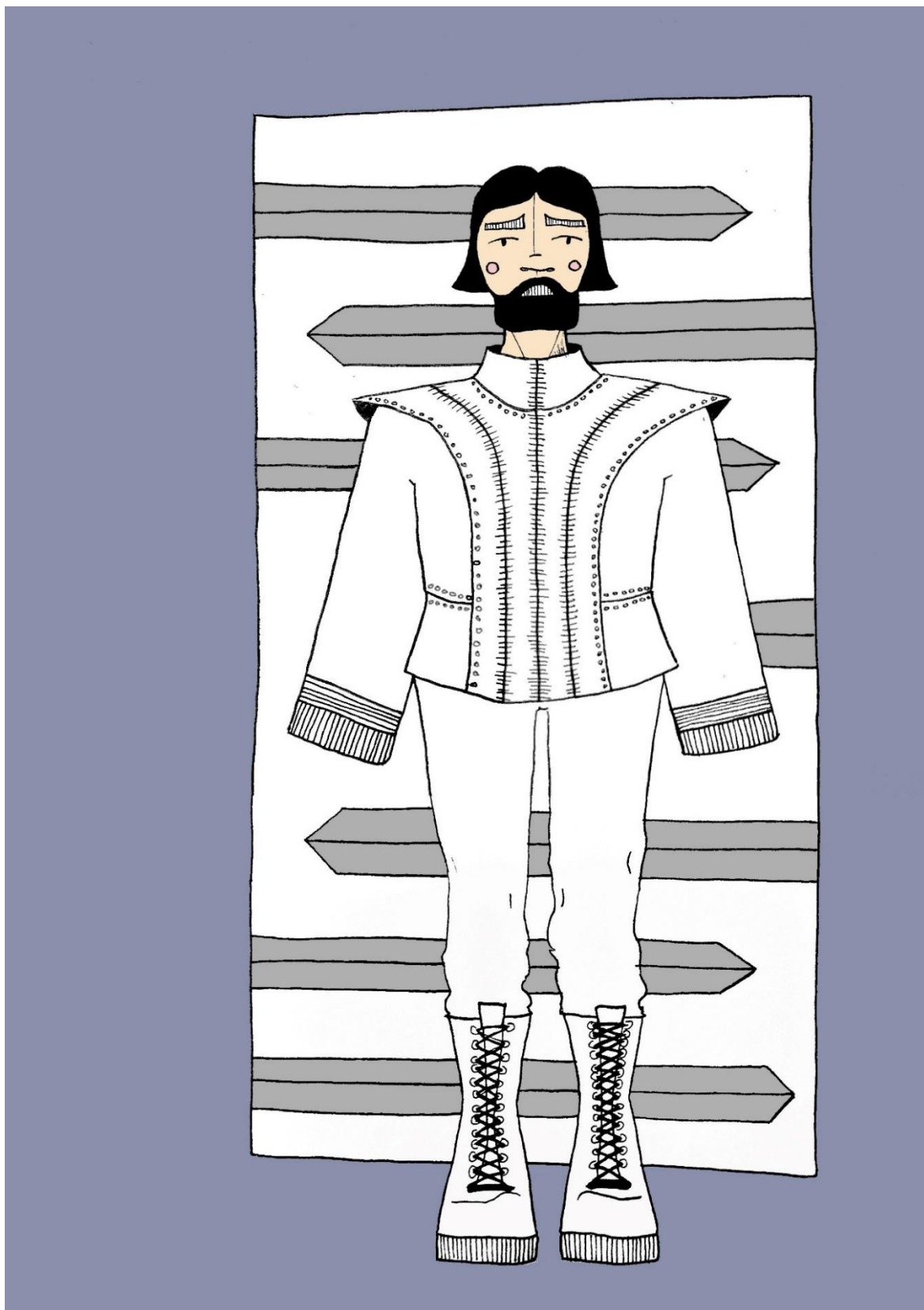
Slika 23. Prijedlog kostima za lik Ferdinanda

Slika 24. Prijedlog kostima za lik Alonsa

Slika 25. Prijedlog kostima za lik Antonia

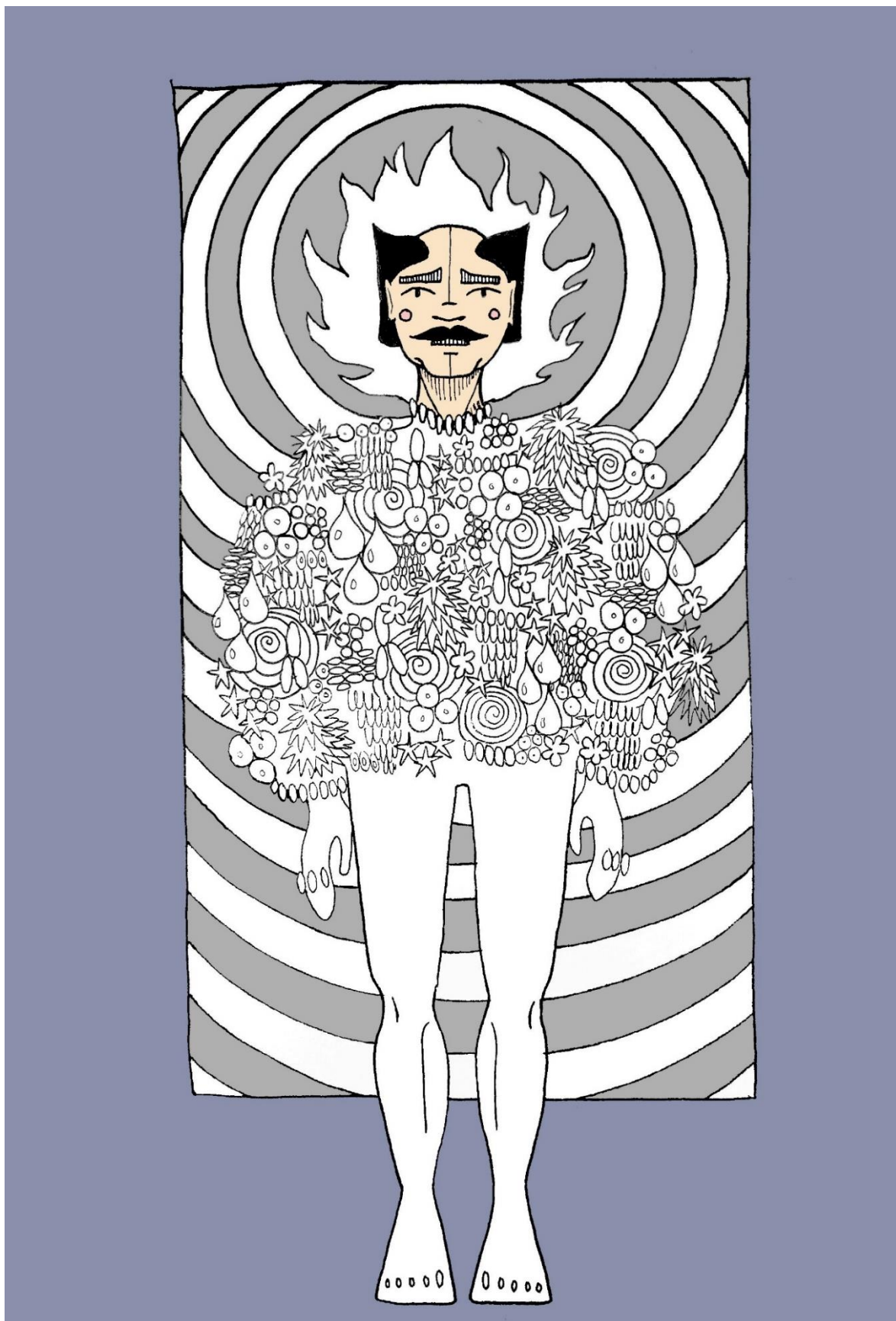
Slika 26. Prijedlog kostima za lik Gonzala

Slika 27. Prijedlog kostima za lik Stephana

Slika 28. Prijedlog kostima za lik Ariela

Slika 29. Prijedlog kostima za lik Calibana

5. Praktični dio rada

5.1. Inspiracija

Odabrana inspiracija za kostim koji će biti prikazan u idućem djelu rada je kombinacija „fiber arta“, „needleworkinga“ i „embroiderya“.

„Fiber art“ ili umjetnost vlakana, odnosi se na likovnu umjetnost čiji se materijali sastoje od prirodnih ili sintetičkih vlakana i drugih komponenti kao što su tkanine ili pređe. Fokus je stavljen na različite materijale i ručni rad umjetnika kao značajni dio djela, te daje prednost estetskoj vrijednosti nad korisnošću.

Sam pojam „fiber art“ su počeli koristiti kustosi i povijesničari umjetnosti kako bi opisali radove umjetnika-obrtnika nakon Drugog svjetskog rata. Tih godina došlo je do naglog porasta dizajna i proizvodnje „umjetničkih tkanina“. U 1950-ima, kako su obrtnički doprinosi postajali sve prepoznatljiviji, ne samo u tekstilu nego i drugim medijima, sve veći broj umjetnika počeo je koristiti vlakna u nefunkcionalne oblike kao umjetnička djela.²⁸

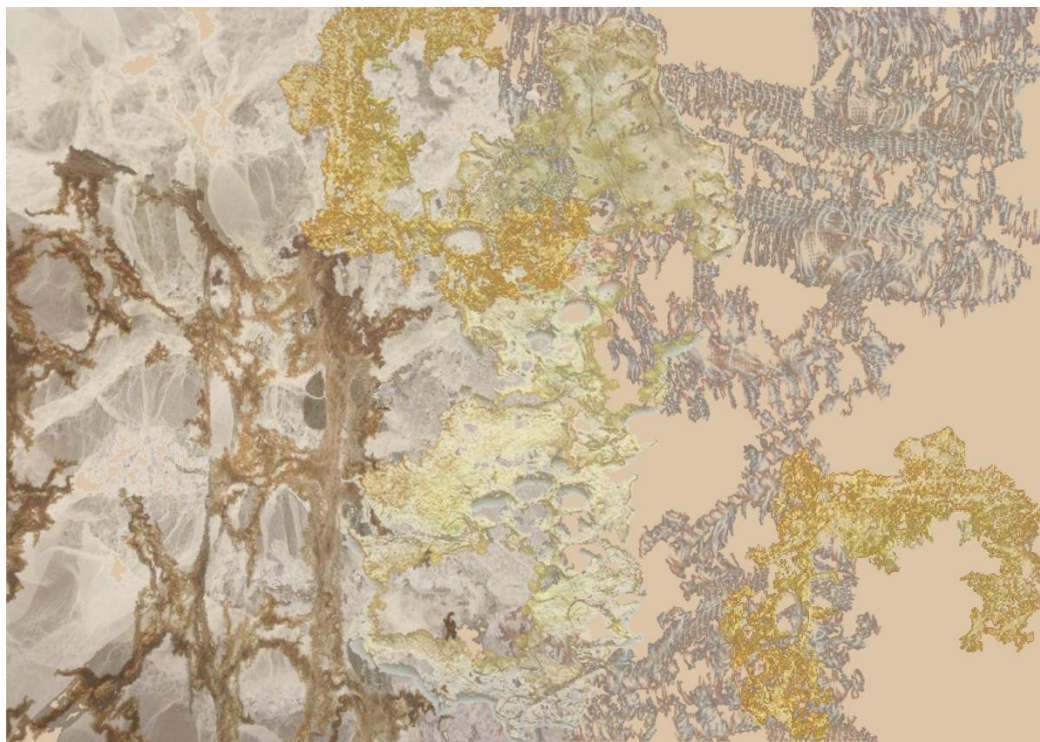
„Needlework“ ili rad iglom i „embroidery“ ili vezenje postoji već jako dugo, ali ideja da se šivanje i vezenje mogu smatrati umjetnišću je poprilično nova. Kroz povijest se na tekstilnu umjetnost gledalo kao na manji oblik umjetnosti u usporedbi sa drugim vizualnim umjetnostima kao što su slikarstvo ili kiparstvo. U prošlosti je to bio prikladan hobi za žene, ali ne nešto čemu je mjesto u galeriji, dok se danas tkanine velikih umjetnica mogu pronaći u muzejima i galerijama diljem svijeta.²⁹

Moja povezanost s tekstilom kreće od samog djetinjstva, majka i baka su uvijek šivale odjeću kako za sebe tako i za širu obitelj i mene. Gledajući njih, fascinirana njihovim samoukim vještinama, počelo je i moje putovanje izradom odjeće za lutke i ostale igračke od viškova materijala. Budući da sam od samog početka bila u bliskom kontaktu s tekstilom i osjetila emocionalnu povezanost s različitim vrstama tkanina šivanje je za mene bilo umirujuća i sretna aktivnost. Nakon završetka preddiplomskog studija na dizajnu tekstila odlučila sam upisati kostimografiju kako bi proširila svoje znanje na još jednom području. U pristupu dizajna i realizacije odabranog kostima sam koristila sve ono što volim, kombiniranje različitih vrsta tekstila, pređe i dugotrajnog procesa vezenja kako bih stvorila izgled nježnog i krhkog kostima,

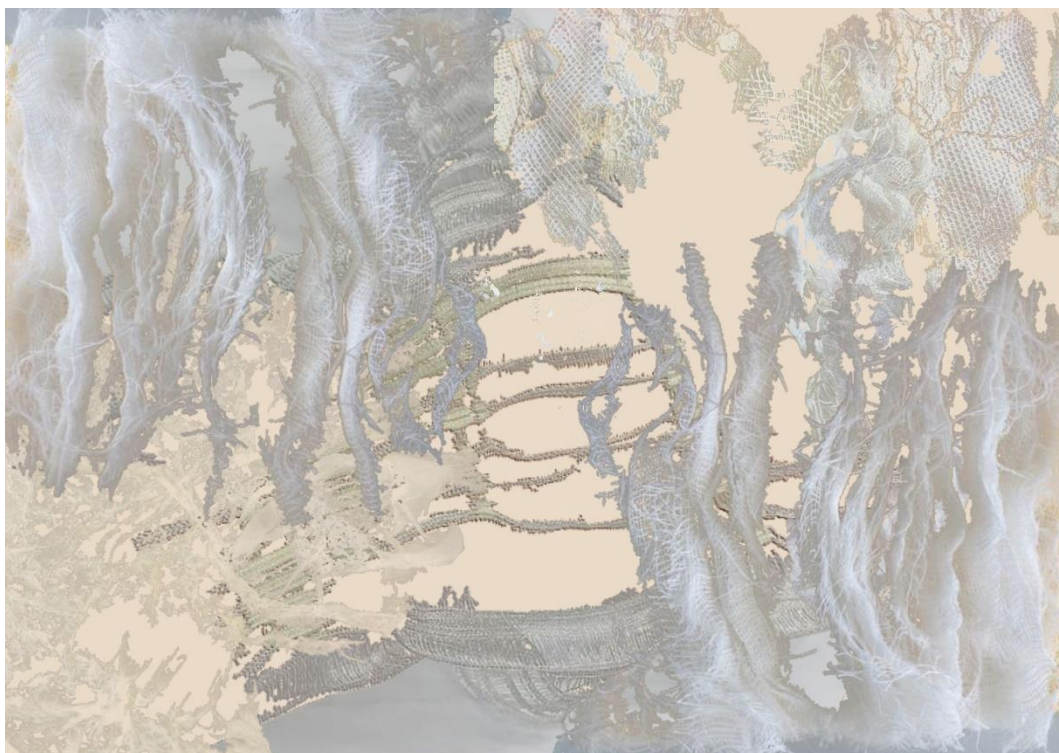
²⁸ WikiArt, Art Movements, Fiber Art, <https://www.wikiart.org/en/artists-by-art-movement/fiber-art#!#resultType:masonry>, (pristupljeno 19.9.2023.)

²⁹ The Collector, Textile Art, <https://www.thecollector.com/top-textile-artists-you-should-know/>, (pristupljeno 19.9.2023.)

baš kao što vidim Mirandu. U sljedećem dijelu biti će prikazani moodboardi inspiracije na odabranu temu.

Slika 30. Moodboard 1

Slika 31. Moodboard 2

Slika 32. Moodboard 3

Slika 33. Moodboard 4

5.2. Odabir materijala

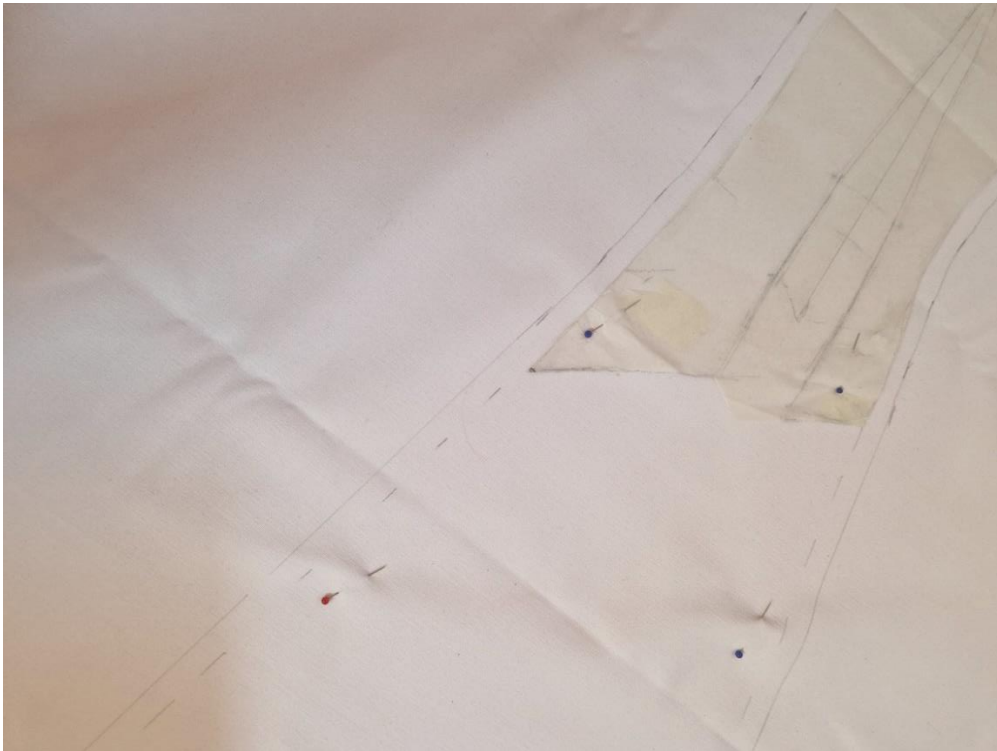
Iako možemo pretpostaviti vrijeme radnje odabranog teksta, renesansa, i da znamo mjesto radnje, osamljeni otok, pisac nam ne daje nikakve značajne opise odjeće koju njegovi likovi nose. Obzirom na to imala sam više umjentičke slobode u samom osmišljavanju kostima onaj koji sam odabrala za realizaciju je Mirandin kostim. Razmišljajući o mjestu radnje, nenaseljenom otoku, i situacijom koja je prouzročila da se ona i njen otac, Prospero nađu na istom je razlog koji me naveo na sam dizajn kostima i odabir sljedećih materijala.

Miranda je bila dijete kada su ona i Prospero pobjegli od uzurpatora. Moj tok misli je sljedeći; kako Miranda raste i tijelo joj se mijenja ona ujedno i prerasta svoju odjeću. Zbog mjesta na kojem se nalaze Miranda je primorana od svoje stare odjeće i ostalih iskoristivih materijala, koji su dostupni na otoku, napraviti novu koja joj pristaje.

Iz tog razloga materijali koje sam odabrala za izradu su bijeli keper i bijela gaza.

Kostim se sastoji od osam glavnih krojnih djelova koji čine haljinu. Prvu intervenciju na tekstilu sam provela na bijelom keperu koji sam kapala kavom nebi li stvorila izgled prirodnih, gotovo prozirnih mrlji. Mrlje su stvorene kao posljedica vremenskih uvijeta i mjesta na otoku; šuma, blato, kiša, more, oluja. Nakon toga sam tankim crnim koncem prošivala asimetrične i apstraktne linije, bazirajući se na nepravilne kružnice, po krojnim djelovima. Zatim sam debljim crnim koncem radila dodatne linije. Zatim sam po istim krojnim djelovima iskrojila gazu koju sam našila na osnovni kroj. Nakon što sam dobila haljinu ručno sam vezla ostale linearne intervencije na tekstilu ispunjavajući nepravilne kružnice i ostale oblike.

5.3. Proces izrade odabranog kostima

Slika 34. Rezanje krojnih dijelova

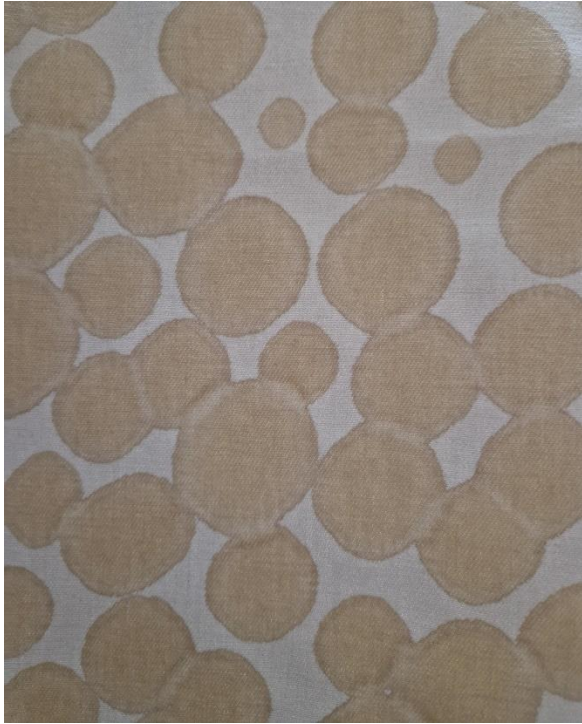
Slika 35. Izrezani krojni dijelovi

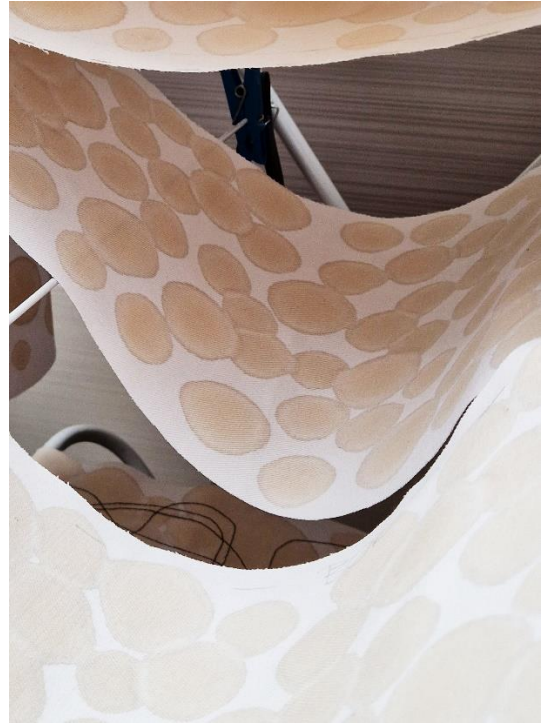
Slika 36. Isprobavanje krojnih dijelova

Slika 37. Spajanje krojih dijelova

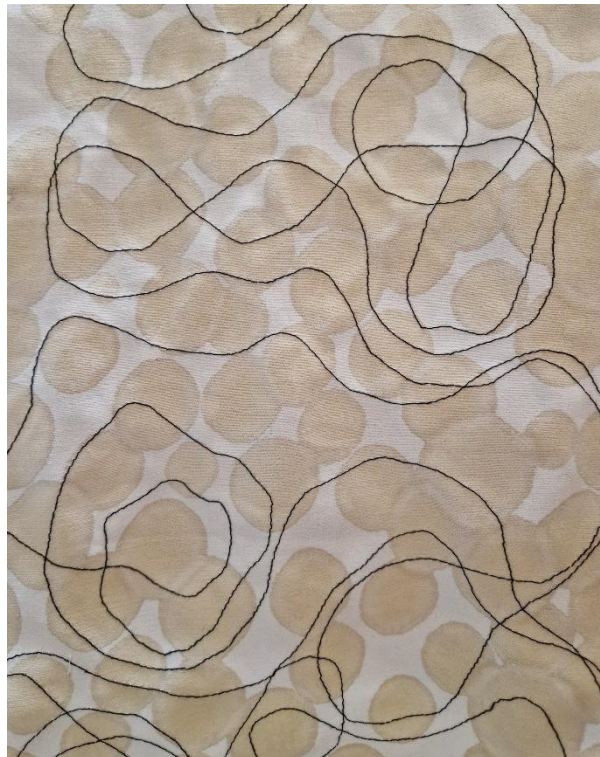
Slika 38. Intervencija kavom na tekstu

Slika 39. Intervencija kavom na tekstu

Slika 40. Prošivanje crnim koncem

Slika 41. Prošivanje crnim koncem

Slika 42. Spajanje kepera i gaze

Slika 43. Spojeni svi krojni dijelovi

Slika 44. Vezenje

Slika 45. Vezenje

Slika 46. Vezenje

Slika 47. Finalni kostim

Slika 50. Finalni kostim

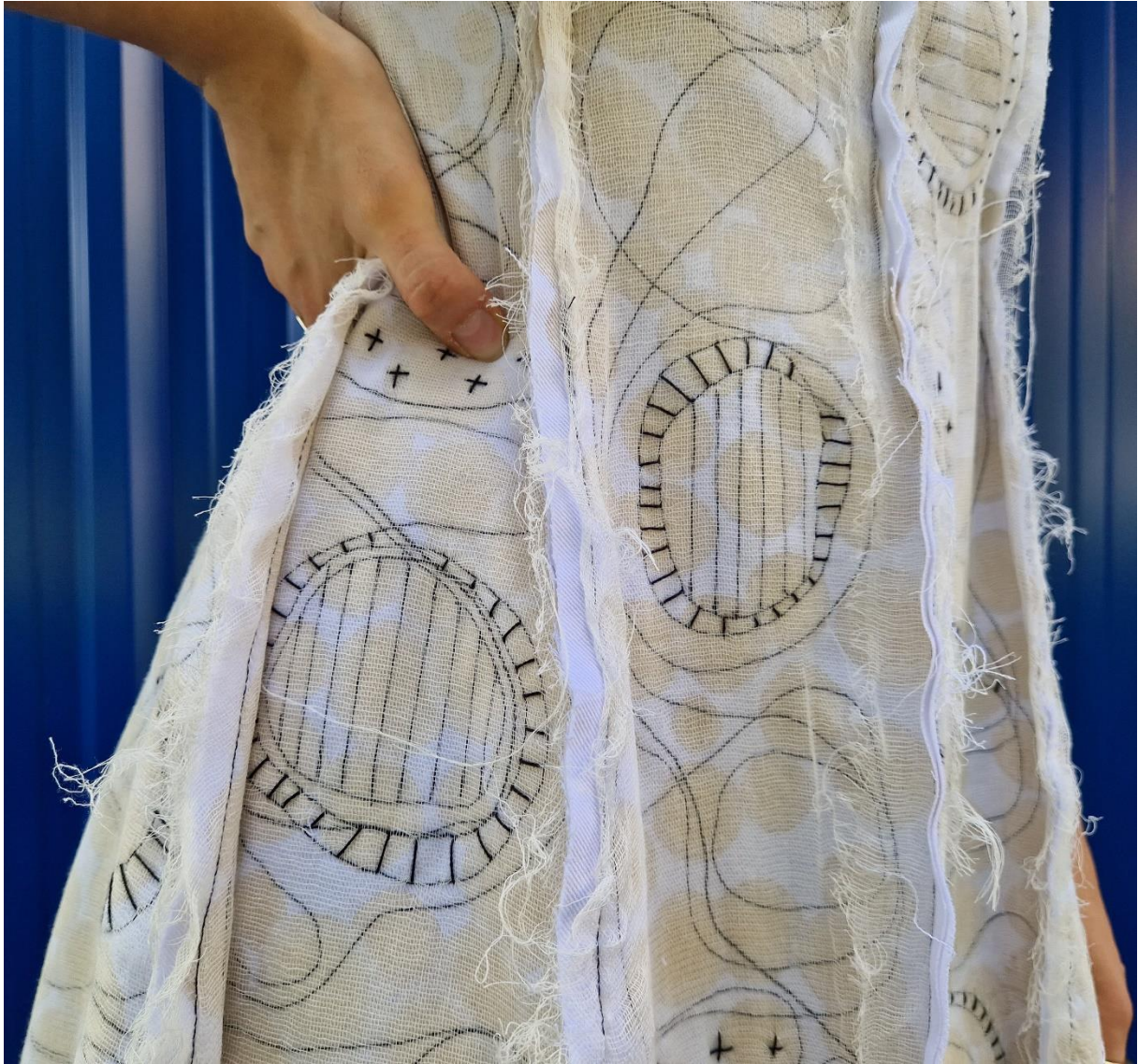
Slika 51. Finalni kostim

Slika 52. Finalni kostim

Slika 53. Finalni kostim

Slika 54. Finalni kostim

6. ZAKLJUČAK

Kroz svoj diplomski rad iznjela sam najvažnije podatke o radu i životu jednog od najutjecajnijeg svjetskog pisca, Williama Shakesperea te detaljne podatke o njegovoj najkraćoj drami „Oluja“, za koju je, kako sam ranije navela, bilo teško utvrditi vrijeme nastanka iako se smatra njegovim posljednjim djelom. U nastavku sam analizirala izvor inspiracije koji je Shakespeareu bio temelj za stvaranje priče o oluji i otoku preobrazbe, dotaknuvši se tema oprosta, brutalnosti, preobražaja i čistoće.

Prikazala sam neke od prethodnih uprizorenja od 1951. i 2016. godine i uspoređujući ih sam zaključila kako su se značajno promjenili, počevši od kostima pa sve do scene na koju su veliki utjecaj imali tehnološki napredci. Iako neki ljudi strahuju od tehnologije i njenog rapidnog napretka mislim da je ovo izvrstan primjer kako ju možemo koristiti kao alat za stvaranje čudesnih scenskih prizora, a ne kao oružje. Još jedan od alata, u ovom slučaju nama najvažniji, koji se koristi za ispričati priču na sceni je upravo kostim. Kostim nam služi za prenošenje detelja i osobnosti lika publici te pomaže glumcima za transformaciju u uvjerljivu, novu ulogu.

Želja za realizacijom i izradom kostima proizašla je iz osobne, emotivne povezanosti s Mirandinim likom. Kroz cijeli proces izrade kostima razmišljala sam o Mirandi kao osobi i kako najbolje prezentirati njezinu osobnost gledatelju koji će je tek upoznati. Mladu, dobru, nevinu i nježnu djevojku koju je otac čuvao od svih nesreća koje su ih snašle kroz život, od kad je bila dijete, odlučila sam odjenuti u prikladan kostim. Koristeći bijeli keper pokušala sam dočarati njenu dobrotu i nevinost; intervencijom na tekstilu svijetlo-smeđim mrljama skromni život na otoku, bijelom gazom sam željela prikazati nježnost i krhkost njenog duha, dok sam crnim linijama utkala putovanje Mirande i njenog oca kroz životnu oluju.

7. POPIS LITERATURE:

KNJIGE:

1. Shakespeare, William, „Oluja“, Zagrebačka stvarnost, Zagreb, 1996.
2. Hergešić, Ivo, „Shakespeare, Moliere, Goethe“, Znanje, Zagreb, 1978.
3. Maras, Mate, Predgovor „Sabranim djelima Williama Shakespearea“, knj. 1 (*Historije*)
4. Hacht, Burnstein, „Shakespeare for students: Critical Interpretations of Shakespeare’s Plays and Poetry“, 2nd. ed., vol. 1
5. Hacht, Burnstein, „Shakespeare for students: Critical Interpretations of Shakespeare’s Plays and Poetry“, 2nd. ed., vol. 3

INTERNETSKI IZVORI:

1. Zednik, Vesna, „Shakespeare i Matica hrvatska“, „Kolo“, br. 3, Matica hrvatska, 2009. <https://www.matica.hr/kolo/313/Shakespeare%20i%20Matica%20hrvatska/>, pristupljeno 25.8.2023.
2. Franić Tomić, Viktorija, „Romeo i Julija u Iliriji“, „Vijenac“, br. 468., Matica hrvatska, 2012. <https://www.matica.hr/vijenac/468/Romeo%20i%20Julija%20u%20Iliriji/>, pristupljeno 25.8.2023.
3. <https://www.rsc.org.uk/about-us/news/archive/what-makes-arts-and-technology-partnerships-work> , pristupljeno 30.8.2023.
4. <https://www.wikiart.org/en/artists-by-art-movement/fiber-art#!#resultType:masonry>, pristupljeno 19.9.2023.
5. <https://www.thecollector.com/top-textile-artists-you-should-know/>, pristupljeno 19.09.2023.

8. POPIS LIKOVNIH PRILOGA I FOTOGRAFIJA

Slika 1. https://en.wikipedia.org/wiki/Globe_Theatre#/media/File:Hollar_Globe.gif, pristupljeno 27.8.2023.

Slika 2. <https://cdn.britannica.com/34/129334-050-6BFA43C8/Title-page-works-edition-First-Folio-Histories.jpg>, pristupljeno 25.8.2023.

Slika 3. https://hr.wikipedia.org/wiki/Harpija#/media/Datoteka:Harpij_-_I.I_Schipper_1660,_graveur_Matthius_Merian,_naar_J.Jonstons'%22Naekeurige_Beschryvingh_van_de_Natuur%22.jpg, pristupljeno 27.8.2023.

Slika 4. Shakespeare Collection, Special Collections Library, University of Michigan, pristupljeno 27.8.2023.

Slika 5. <https://www.deutscherandhackett.com/auction/30-important-australian-international-fine-art/lot/prosperos-cell-1951>, pristupljeno 29.8.2023.

Slika 6. <https://www.mutualart.com/Artist/Loudon-Sainthill/145373BC50D5DF38/Artworks>, pristupljeno 29.8.2023.

Slika 7. <https://www.flickr.com/photos/shakespearebt/5050831238>, pristupljeno 30.8.2023.

Slika 8. <https://www.theguardian.com/stage/gallery/2018/nov/23/all-the-women-players-cross-gender-shakespeare-in-pictures#img-17>, pristupljeno 29.8.2023.

Slika 9. <https://www.rsc.org.uk/the-tempest/past-productions/production-history>, pristupljeno 29.8.2023.

Slika 10. <https://www.rsc.org.uk/shakespeare-learning-zone/the-tempest/character/relationships>, pristupljeno 28.8.2023.

Slika 11. <https://www.flickr.com/photos/shakespearebt/5050737606/in/photostream/>, pristupljeno 30.8.2023.

Slika 12. <https://www.rsc.org.uk/the-tempest/about-the-play/stage-history>, pristupljeno 30.8.2023.

Slika 13. <https://www.flickr.com/photos/shakespearebt/5050120457>, pristupljeno 29.8.2023.

Slika 14. <https://www.flickr.com/photos/shakespearebt/5050120365/in/photostream/>, pristupljeno 29.8.2023.

Slika 15. <https://www.rsc.org.uk/the-tempest/past-productions/gregory-doran-2016-production#&gid=1&pid=3>, pristupljeno 31.8.2023.

Slika 16. <https://www.rsc.org.uk/the-tempest/past-productions/gregory-doran-2016-production#&gid=1&pid=4>, pristupljeno 31.8.2023.

Slika 17. <https://www.rsc.org.uk/the-tempest/past-productions/gregory-doran-2016-production#&gid=1&pid=1>, pristupljeno 31.8.2023.

Slika 18. <https://www.rsc.org.uk/the-tempest/past-productions/gregory-doran-2016-production#&gid=1&pid=16>, pristupljeno 31.8.2023.

Slika 19. <https://www.rsc.org.uk/the-tempest/past-productions/gregory-doran-2016-production#&gid=1&pid=12>, pristupljeno 31.8.2023.

Slika 20. Naslovna strana kostimografske mape, Anđela Lovrić

Slika 21. Prijedlog kostima za lik Prospera, Anđela Lovrić

Slika 22. Prijedlog kostima za lik Mirande, Anđela Lovrić

Slika 23. Prijedlog kostima za lik Ferdinanda, Anđela Lovrić

Slika 24. Prijedlog kostima za lik Alonsa, Anđela Lovrić

Slika 25. Prijedlog kostima za lik Antonia, Anđela Lovrić

Slika 26. Prijedlog kostima za lik Gonzala, Anđela Lovrić

Slika 27. Prijedlog kostima za lik Stephana, Anđela Lovrić

Slika 28. Prijedlog kostima za lik Ariela, Anđela Lovrić

Slika 29. Prijedlog kostima za lik Calibana, Anđela Lovrić

Slika 30. Moodboard 1, Anđela Lovrić

Slika 31. Moodboard 2, Anđela Lovrić

Slika 32. Moodboard 3, Anđela Lovrić

Slika 33. Moodboard 4, Anđela Lovrić

Slika 34. Rezanje krojnih dijelova, Anđela Lovrić

Slika 35. Izrezani krojni dijelovi, Anđela Lovrić

Slika 36. Isprobavanje krojnih dijelova, Anđela Lovrić

Slika 37. Spajanje krojnih dijelova, Autorica Anđela Lovrić

Slika 38. Intervencija kavom na tekstilu, Anđela Lovrić

Slika 39. Intervencija kavom na tekstilu, Anđela Lovrić

Slika 40. Prošivanje crnim koncem, Anđela Lovrić

Slika 41. Prošivanje crnim koncem, Anđela Lovrić

Slika 42. Spajanje kepera i gaze, Anđela Lovrić

Slika 43. Spojeni svi krojni dijelovi, Anđela Lovrić

Slika 44. Vezenje, Anđela Lovrić

Slika 45. Vezenje, Anđela Lovrić

Slika 46. Vezenje, Anđela Lovrić

Slika 47. Finalni kostim, Anđela Lovrić

Slika 48. Finalni kostim, Anđela Lovrić

Slika 49. Finalni kostim, Anđela Lovrić

Slika 50. Finalni kostim, Anđela Lovrić

Slika 51. Finalni kostim, Anđela Lovrić

Slika 52. Finalni kostim, Anđela Lovrić

Slika 53. Finalni kostim, Anđela Lovrić

Slika 54. Finalni kostim, Anđela Lovrić

Zahvala

Zahvaljujem se svom mentoru doc. art. Marin Sovar i komentorici doc. dr. art. Ivana Bakal na vodstvu, pomoći i svim korisnim savjetima tijekom pisanja i izrade ovog diplomskog rada i cijelog studija.

Veliko hvala mojoj obitelji i prijateljima koji su uvijek vjerovali u mene i olakšali mi studentske dane.